

Talált házaink

BME Építészmérnöki Kar - TDK 2017

Ipari és Mezőgazdasági Épülettervezési Tanszék

A modern építészet nyomában

KÉSZÍTETTE:

CSÁTHY DOROTTYA, STARKBAUER LILLA, VARGA NOÉMI KINGA

KONZULENS:

NAGY IVÁN DLA, TERBE RITA

TARTALOMJEGYZÉK	
I. TÉMAMEGJELÖLÉS	2
II. ÁLTALÁNOS BEVEZETŐ	3
2.1. Ózd múltja és jelene	3
2.3. Az iskola története	4
2.4. Az iskolaépület	5
2.5. Ózdi Árpád Vezér Általános Iskola jelene	8
III. A TERVEZŐ NYOMÁBAN	10
3.1. Kontextus - Iskolaépítészet az 1950-es, 1960-as években	11
3.1.1. Újjáépítés a II. világháború után	11
3.1.2. Gazdaságosság, tipizálás	12
3.1.3. Tervezési normák	14
3.2. Ki lehetett a tervező?	16
3.2.1. Helyszín alapján	16
3.2.2. Stílusjegyek alapján	17
3.2.3. Funkció alapján	19
3.2.4. Iskolatörténet alapján	24
3.3. Összegzés, konklúzió	26
IV. JÖVŐKÉP	27
4.1. A modern építészet egy kivételes példája	27
4.2. Korszerűsítés tervezésmélete	28
4.2.1. Megfelelni a 21. századi iskolaépítészet elvárásainak?	28
4.2.2. Régi iskolaépületek sorsa	29
4.3. Külföldi iskolatervezési elvek és rekonstrukciós példák	29
4.4. Víziók	31
V. ÖSSZEGZÉS	34
VI. FELHASZNÁLT IRODALOM	35
VII. KÉPEK FORRÁSA	36

I. TÉMAMEGJELÖLÉS

Az utcák vakolt háztömbjeinek monotonitásából tűnik ki a vörös téglás épületegyüttes, amelyre egy Mesteriskolás tanulmányút során figyelt fel egy csapat fiatal építész. Az Ózdi Árpád Vezér Általános Iskola híre hozzánk is eljutott, s első pillantásra szembetűnt, hogy az 50-60-as évek építészetének egy kivételes példájával állunk szemben. Érdeklődésünknek hamar akadályt állított, hogy sem a tervezőről, sem az épületről nem találtunk írásos adatokat. Mivel ezek az évek hosszú sora alatt történelmüket veszített házak épített környezetünk szerves részét képezik, közös érdekünk odafigyelni rájuk, foglalkozni velük. Dolgozatunk első felében az épület tervezőjéhez vezető kutatásunk menetét és eredményeit ismertetjük. Második felében pedig az iskolát, mint oktatási épületet elemezzük a korabeli és mai pedagógiai-nevelési szempontok építészeti tükrében.

Egy ózdi iskola a modern értékvédelem aspektusában

II. ÁLTALÁNOS BEVEZETŐ

Ahhoz, hogy jobban elmélyedhessünk a témában, szükséges volt az iskola térbeli és időbeli vizsgálata. A következőkben az ózdi régió történelmi, földrajzi, társadalmi rétegei kerülnek rövid bemutatásra.

2.1. Ózd múltja és jelene

A Borsodi-medence, s benne Ózd vidéke egykor Magyarország egyik leggazdagabb szénlelőhelye volt, így a 19. században Miskolc, Kazincbarcika és Tiszaújváros mellett a borsodi iparvidék meghatározó településévé fejlődött. A helyi vasgyártás a 19. század második felében indult el, de igazi iparvárossá a szocialista évtizedek alatt vált. A kommunista hatalom Magyarországon is kiépítette a szovjet típusú gazdasági rendszert, 1950. január elsejével elindult az első ötéves terv¹. Nem titkolt szándékuk volt ezzel, hogy Magyarországot a vas és acél országává tegyék. A termelési dimenzió, a kitermelési számok, az alkalmazottak, a gépek és az ipari létesítmények száma, igazolni kívánta a dübörgő ipari korszak sikerességét.

A rendszerváltás és az azt követő hirtelen munkahelymegszűnések drasztikus társadalmi, gazdasági változásokat hozott. Egy új fejezet kezdődött a város életében. Ahhoz, hogy Ózd újra két lábra állhasson, a régi városi berendezkedést a kulturális átalakulás ösvényére kellett terelni. A szerkezeti átalakulás alatt a kohászat szempontjából egységes tér feloszlatta magát, de ugyanakkor identitástér keletkezett belőle. És ez nem egy letűnő kor magasztalása, hanem sokkal inkább egy egyre növekvő öntudatos identifikálás kifejezése.

Ózd város földrajzi határai nehezen definiálhatók. Topográfiai alakja a 19-20. századi szabályozatlan iparosítási folyamat eredménye. Ózd az összefüggő központi városrészből, és a belőle sugárirányba völgyekig elhúzódó alközpontokból áll. Itt is, mint a legtöbb ipari városban relatív fiatal, elnyúló városközponttal, és nem kellően megtervezett, arculatot nélkülöző elővárosi részekkel találkozunk. A 18. századtól kezdődő iparosítás által okozott sebek mára részben begyógyultak, de nagyobb részben még jelen vannak. A vidéket a heterogenitás és nem a homogenitás jellemzi. Rövid séta alatt betekintést nyerünk a munkáskolóniák világába, az ipar romos maradványaiba, a belvárosi sétáló utcákon át a lakótelepi környezetbe is.

2.2. A modern értékvédelme

Ezek az egykor hatalmas fejlődésnek örvendő városok óriási támogatást kaptak az ország vezetésétől. Ez is a propaganda része volt, hiszen ha itt megfelelő képet mutattak, igazolták

¹ A háború után a gazdaság fejlesztését szabályozó népgazdasági tervek

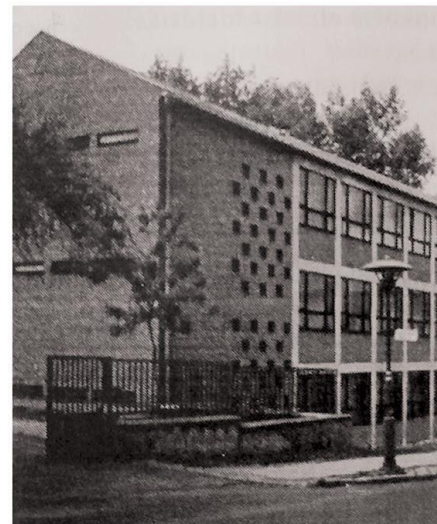
magukat, hogy a helyes úton vezetik országunkat. Kitüntetett szerepüknek köszönhetően ezekben az iparvárosokban nagy számban születtek kiváló épületek. S amikor ez a kirakati státusz a rendszerrel együtt egy szempillantás alatt véget ért, magukra maradtak ezek a házak. Lassan gazdáik, használóik is eltűntek. Még csak emlékezetben őrzésükre sem volt kapacitás, hiszen ezek az ipari zónák a revitalizáció problémájával küzdöttek. Így válhatnak a ma nyitott szemmel járók "talált házaivá". De mi következik azután, hogy megtaláljuk őket? Mit lehet tenni velük, vagy méginkább értük? Hiszen már oly sok társuk pusztulását kellett végignéznünk. Napjainkban az építészet és műemlékvédelem között élénk párbeszéd húzódik, de azzal mindenki egyetért, hogy a meglévő értékek megőrzése épített környezetünket gazdagítja. Ám ahhoz, hogy valódi gazdagságról beszélhessünk, szükséges lenne a fókusz kiszélesítésére. Egy olyan időszak alkotásairól beszélünk, amelyek nem köthetőek a hagyományos értelemben vett műemlékvédelemhez, de nem tartoznak a DoCoMoMo² nemzetközi szervezet által célzott Modern Mozgalom műemlékvédelméhez sem. Azonban nem is az intézményi háttéren van a hangsúly, hanem sokkal inkább a gondolkodásmódban szükséges változásról. Ha felismerjük, hogy a hozzánk időben közel álló modern épületek épített környezetünk élő részei tudnak maradni, akkor megőrizhetjük egy - vészterhes ugyan, de történelmünk szerves részét képező - kor lenyomatát. Sokan még köztünk vannak ezen időszak alkotói közül, ez fokozza azt az érzésünket, hogy bőven van még időnk ezekkel az épületekkel foglalkozni. Ám, ha megnézzük műszaki állapotukat, nyilvánvalóvá válik, hogy nincs vesztegetni való idő esetükben sem. Talán éppen ez az időszak az, amelynek épületei még a kritikus állapot beköszönnte előtt megkaphatják a kellő figyelmet, így később sorsáról nem kell gyors, radikális döntést hozni, mint számtalan értékes épületünk esetében.

2.3. Az iskola története

Ózd várossá nyilvánítása után, 1949-ben Bolyok község határában megkezdődött egy új, városias jellegű lakótelep építése, amely a Béke telep nevet kapta. Ebben az időben egy bolyki két tantermes épület működött a mai Ózdi Árpád Vezér Általános Iskola jogelődjeként. A lakótelep fejlődésének és a folyamatosan növekvő gyermeklétszámnak köszönhetően ez a vidéki iskola már nem volt elegendő, így újabb 2 tantermes iskola épült a Bolyki főúton. 1958-ra már 475 főre ugrott a tanuló létszám, így a tanítás 5 különböző helyszínre települt ki. Egyértelmű igény mutatkozott egy új iskola építésére. 24 tantermes intézményt terveztek külön fiú illetve lány tanulószármnyal. Az ún. „fiúszárnyat” (későbbi Béke telepi 1. sz. Iskola) **1959. szeptember 15-én** adták át. Az épületet ugyan birtokba vették a gyerekek, de az átadásra még nem készültek el az iskola körüli járdák, mindenütt sár és hatalmas kátyúk maradtak az építkezés után. Az iskola vezetőjének Szrogh Károlyt nevezték ki. A telep robbanásszerű bővülése következtében egyre több szülő igényelte a napközis ellátást. Ezen igény kielégítésére épült meg 1961-ben Vasné Spiró Éva tervei alapján a napközis szárny, amelynek földszintjén

² International Committee for Documentation and Conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the Modern Movement

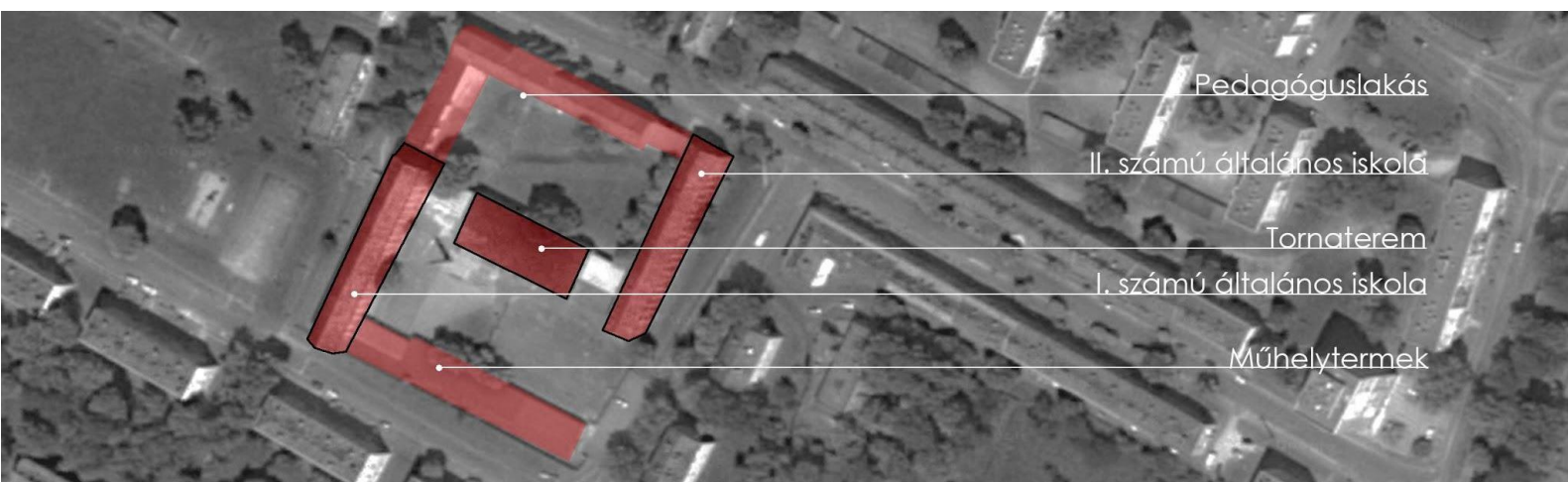
napközis termek és főzőkonyha kapott helyett, két felső emeletén pedig összesen 18 pedagóguslakás épült. Két évvel később épült meg a telek felső, déli oldalán a politechnikai szárny műhely- és géptermekekkel. A tanulók száma ekkor már 1380-ra nőtt, ám az új szárny nem készült el 1964. szeptember 1-jére, így a 80 nevelő és 1700 diák egy épületbe kényszerült. A tanítást ekkor 3 műszakban folytatták, egészen 1965. február 20-ig, amikor elkészült az új szárny (Béke telepi 2. sz. Iskola).

1.kép: Archív fotók az iskolaépítés idejéről

2.4. Az iskolaépület

Az iskola a város Nyugati felén, Ózd és Bolyok határában, a Béke telepen helyezkedik el. A Bolyki főút mentén szabályos rendben álló 4 szintes lakóépületek és a lejtős terepen feljebb elhelyezkedő 3 szintes lakóházak egységes képet mutatnak. Ebbe a struktúrába szövődött bele az iskola együttese is úgy, hogy magasságával és beépítésével sem töri meg ezt a rendet. Szomszédos épületeitől eltérő - téglá - homlokzatburkolata és játékos nyíláskiosztása különbözteti meg.

Az együttes elsődleges funkciói Z alakban helyezkednek el: két hosszú, egyforma tanuló-szárny a telek két szélén egymással párhuzamosan, lejtőirányban, illetve a kettőt merőlegesen összekapcsoló tornaterem épülete. Ezt zárják teljes keretté a különböző mellékfunkciók így a pedagóguslakás, az egykori műhelyterem illetve raktárépületek. A tömbök és a terep lejtése által így egy felső és egy alsó körülzárt udvar alakult ki, mely közül a felső közel teljesen betonozott, míg az alsó füvesített.

A tantermi szárnyak hosszan elnyúló, téglalap alaprajzú magassföldszintes, két emeletes, magastetőes tömbök. A keskeny bütüfalakon kevés, kisméretű nyílás található, a hosszfalak egyik oldalán pillértől-pillérig tartó 6 osztatú nagyméretű ablakok, míg a másik oldalán egymás felett eltolt kiosztású négyzetes ablakok találhatóak. A hosszoldalak két vége pedig apró, négyzethálós kiosztású tégl-üvegtégla mezőkre osztott. A homlokzat egységes klinkertégla burkolatot kapott, kivéve a nagy nyílások oldalán, amelyek köré kőburkolat keretezés került, a parapetmezők kitöltése szintén klinker. Ahogyan az a homlokzatokról is egyértelműen leolvasható, az épület két végén található a függőleges közlekedők, a DK-i tájolású tanterem pedig az oldalfolyosóra vannak felfűzve. A folyosókon még ma is megtalálhatóak a korabeli beépített ruhafogasok. A terem padlóburkolata egykor piros linóleum burkolat volt, mára azonban már csak a sarkokban látszik belőle egy kevés, porzó beton borítja a tantermeket. A folyosókon ennél jobb a helyzet, hiszen a fekete-fehér mozaik lapburkolat még jó állapotban van. A nyílászárók idomvasból készültek, különleges billenő nyitásmódot lehetővé tevő vasalatokkal. Míg a korábban elkészült szárnyak nyílászárói fém színűek, a későbbi, 2. számú iskola ablakszerkezetei már fekete festést kaptak.

Az épület szerkezete kéttraktusos, melyek szélessége 2,70 illetve 6,00 m. A pillérek tengelytávolsága 2,88 m. A tanterem három pillérállást ölelnek fel, így méretük 5,95 m x 8,55 m, míg a folyosó szélessége 2,50 m. Ezek a méretek megközelítőleg egybevágunk az 1964-es iskolaépületekkel foglalkozó könyvben³ foglaltakkal: a leggyakrabban alkalmazott az oldalfolyosós rendszer, melyekben a termek egyoldali megvilágítást kapnak. Az ablakfelületek biztosítása céljából a szélső falak, míg a folyosóról megközelíthető fogasok elhelyezése érdekében a középső fal pilléresített. A rendszer bemutató példájában a tanterem szélessége 6 m, a folyosó 2,40 m széles, egy tanterem itt is három pillérközt foglal magában.

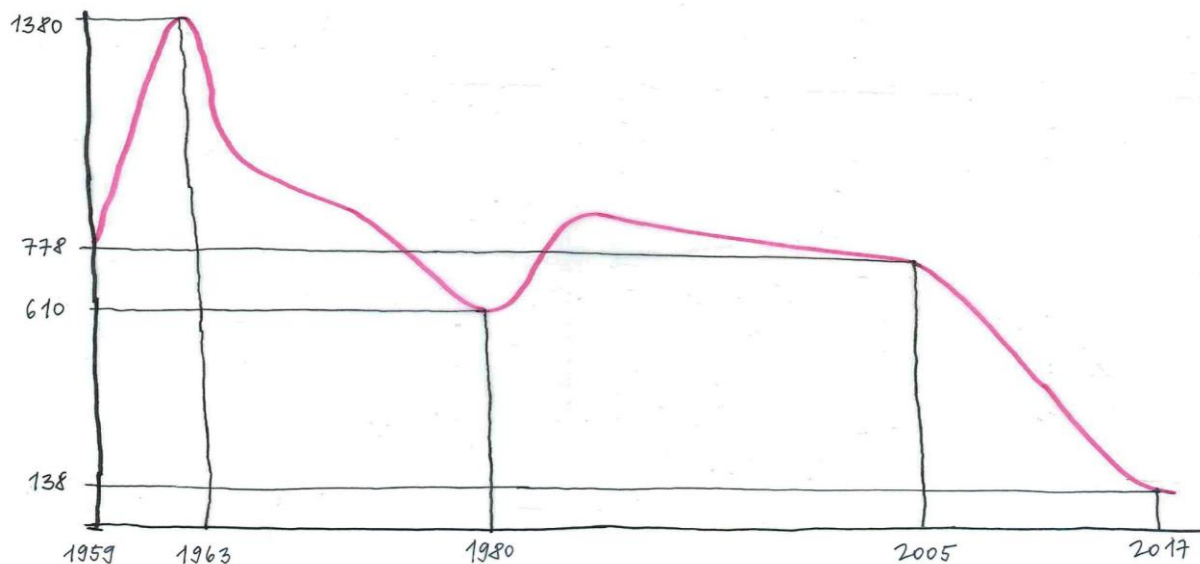
A tornaterem lapostetős épülete 10 m x 40 m alapterületű. Négy méterenként elhelyezkedő rácsstartókra szerkesztett födeme biztosítja a zárást. A tornaterem szabad belmagassága 6,80m. Az egyoldali megvilágítást magasan elhelyezkedő ablakok illetve egy-egy kiugró nagyfelületű nyílás biztosítja. Eredetileg párnafás parketta padlóval készült, egyik felét néhány éve sikerült korszerű sportpadlóra cserélni.

A napközis szárny földszintjén 400 adagos főzőkonyha található, harmadik emeleti szintjén pedig összesen 18 pedagóguslakás.

³ Egri Zoltán, Reischl Péter, Zólyomi Alfonz: Iskolaépületek. Bp., Műszaki Kvk. 1964. 56.p.

2.5. Ózdi Árpád Vezér Általános Iskola jelene

Mára a két iskola különvált, az 1. sz. iskolában általános iskola, míg a 2. sz. iskolában szakközépiskola működik. Az udvarokat és a tornatermet is felosztották egymás között, s mivel már más fenntartóhoz is tartoznak, semmilyen együttműködés nincs a két intézmény között. Az általános iskola tanuló létszámának változása az alábbiak szerint változott 1980 és 2017 között:

1.ábra: Az Árpád úti iskola létszám alakulása.

A tavalyi tanévben már összevont osztály indítására is kényszerültek, így az 1. és 4. osztály egy tanítóval közös osztályként indult. Ha ez nem történt volna meg, nem indulhatott volna új első osztály, ami a jövőre nézve nem sok jót vetített volna előre. A létszám zuhanás egyfajta „negatív hírnévre” vezethető vissza. Az igazgatónő elmondása szerint ugyanis ők minden gyermeket befogadnak, és senkit nem küldenek el, csak a legvégső esetekben. Ezzel kialakult egy olyan helyzet (és vele párhuzamosan egy a helyzetnél is negatívabb kép az iskoláról), ami miatt a szülők nem kívánják oda íratni gyermeküket.

Az iskola honlapján elérhető 2017-es pedagógiai programban⁴ valóban megtalálható a „*sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelése-oktatása (beszéd fogyatékos, halmozottan fogyatékos, egyéb pszichés fejlődés zavarral küzdők, értelmi fogyatékos – enyhe értelmi fogyatékos, érzékszervi fogyatékos – hallási fogyatékos)*” programpont. Ugyanitt olvasható, hogy az iskolai koncepció mindig igyekezett alkalmazkodni a gyereklétszám folyamatos csökkenéséhez.

Az iskola társadalmi mikrokörnyezete a szociológiai felmérés alapján az alábbiakkal jellemezhető: a családok több mint 23%-a csonkacsalád, ahol szinte minden esetben az édesanyák nevelik a gyermekeket. A szülők átlagéletkora alacsony, 37 év. Egyetlen szülő sem rendelkezik felsőfokú végzettséggel, érettségivel is csupán 8%. A szakmunkás és 8 általános végzettségűek aránya 32%, illetve 37%. A fennmaradó 23% 8 általánosnál alacsonyabb

⁴ In: Ózdi Árpád Vezér Általános Iskola Pedagógiai Program. 2017.
forrás: http://www.arpadvezer-ozd.hu/letoltesek/pedagogiai_program_201718.pdf

végzettségű. A szülők kétharmada nem rendelkezik munkahellyel. A jövedelmi viszonyokat tükrözi a gyermekjóléti kedvezményben részesülő gyerekek 85%-os aránya. Az iskola előregedő városrészben található, ahol évek óta az átlagtól jóval több roma származású család él. A szülők igénye alapján az iskola hangsúlyosan foglalkozik a nemzetiségi oktatással.

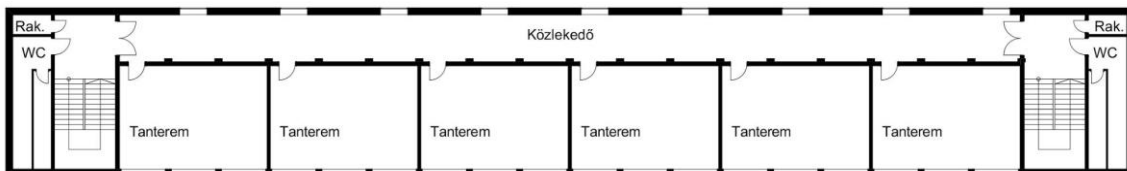
A 6-10 éves tanulók 15-20%-áról mondható el, hogy testi, lelki és szellemi fejlesztésük feltételrendszere egészséges. A másik 80-85% esetében azonban jelentősen akadályozott az iskolai munka sikeressége, alacsony az értelmi képességek szintje. *„Mindez irányt kell, hogy adjon a tanórai és tanórán kívüli egyéni differenciált készségfejlesztéshez, a kompetencia alapú oktatás elterjesztéséhez.”*⁵

Az iskola tehát egy kiváltképp sokrétű oktatási-fejlesztési feladatot lát el. Az épülete nagy múltra tekint vissza, és feltehetően még igen sok év áll előtte, amikor helyt kell állnia a változó társadalom még gyorsabban változó igényeinek. Erre a flexibilitásra az iskolát alkalmassá kell tenni, hogy az iskolaösszevonások árnyékában megtarthassa létjogosultságát.

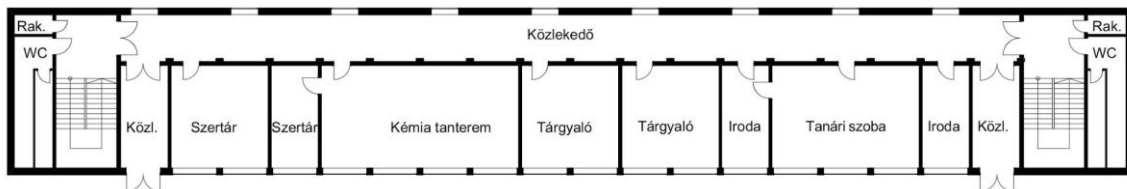
⁵ Uo.

III. A TERVEZŐ NYOMÁBAN

Az iskola terveinek hiányában a rendelkezésre álló és felkutatható adatok körüljárásával próbáltunk eljutni a tervező személyéhez. Ám ehhez az épület rendszerének, szerkezetének, méreteinek ismeretére volt szükség. Tehát a hiányzó tervek ezen a téren is nehézségeket támasztottak. Utóbbi problémára megoldásként magunk mértük fel az általános iskolát. A terveket a levéltárakban, az ózdi Műszaki Osztályon, a Lechner Tudásközpontban, az iskola fenntartójánál és az iskolában is kerestük. Továbbá a Magyar Építész Kamara eredeti tervezőt keressük rovatán keresztül is bejegyeztük az iskolát, de nem volt jelentkező.

1-2. emelet

Magasföldszint

Földszint

3.1. Kontextus - Iskolaépítészet az 1950-es, 1960-as években

A kutatáshoz elengedhetetlen volt az 50-60-as évek építészetének, azon belül is iskolaépítészetének elveinek, példáinak, menetének tanulmányozása. Ezt kiegészítettük az iskolatörténetből rendelkezésre álló néhány adat vizsgálatával. Az alábbiakban ezen nyomozásunk gondolatmenetét, eredményeit kívánjuk összegezni.

3.1.1. Újjáépítés a II. világháború után

A háború okozta pusztítások, bombatámadások az ország iskolaépület-állományát is éppoly mértékben sújtották, mint egyéb házainkat. Emellett az iskolákat sok esetben hadikórházként, katonai szálláshelyként kényszerültek használni, így ha meg is maradtak, azokat romeltakarítás és felújítás nélkül nem lehetett tanításra használni. Mindenek előtt az építőanyag-gyártó üzemeket kellett újraindítani, s csak ezután kezdődhetett az állagmegóvás és javítás. Ezt követően indulhatott meg a tanító-nevelő munka, természetesen rengeteg kompromisszummal és szükségmegoldással.

3.1.2. Az (iskola)építés politikai, törvényi háttere

Az épület- és tanteremhiányt tovább fokozta a közoktatásban bekövetkezett fordulat. 1945-ben ugyanis rendeletben⁶ határoztak a korábbi 4, illetve 6 osztályos elemi népiskolát felváltó 8 osztályos általános iskola szervezéséről. Ez amellel, hogy megkétszerezte az oktatás időtartamát és a tankötelezettek számát is, megemelte az oktatás igény szintjét is, hiszen míg az alsó tagozat 4 osztályában még egy nevelő tanítja az összes tárgyat, a felső tagozatban már szakosított oktatás zajlik. Így jelentkezett az igény előadótermekre, szertárakra, műhelytermekre, s a kötelező testnevelés révén tornatermekre és azokhoz tartozó öltözőkre is.

Az 1949. évi XX. törvényben⁷ megerősítést nyert a műveltség demokratizálása: ingyenes és kötelező általános iskolával és az oktatásban részesülők anyagi támogatásával biztosítják a Magyar Népköztársaság tagjainak művelődéshez való jogát. Ez a célkitűzés mutatkozik meg az első ötéves népgazdasági tervben⁸ is, mely az 1950-54 közötti tervidőszakra vonatkozott. Ebben a dolgozó osztályok kulturális felemelkedésének elősegítése céljából új tantermek építése, jobb iskolai felszerelés, új tanítói lakások igényét fogalmazták meg, melyre előzetesen 322 millió forintot szántak. Számszerűen 62 000 fővel a tanulók, míg 12 000 fővel a pedagógusok létszámának növelését irányozták elő. Az ezt követő években a költségvetés kulturális célokra fordítható összege és százalékos aránya évről évre emelkedett, így 1954-ben a költségvetés 21%, 1955-ben 22,9% míg 1956-ban a 27,3% volt. Az 1958-60-as hároméves tervben⁹ további

⁶ Az ideiglenes nemzeti kormány 6650/1945. ME sz. rendelete az általános iskola szervezése tárgyában: Magyar Közlöny 1945/105.sz.

⁷ 1949.évi XX.tv. 48. §(1-2) a dolgozók művelődéshez való jogáról, 50. § a nők egyenlőségéről szól.

⁸ 1949.évi XXV.tv. 43.§(1-8)

⁹ 1958.II.tv. 36.§ (1-8)

3500 általános iskolai osztályterem létesítését határozták meg. Az 1961-es második ötéves tervről szóló törvény már az addig elért eredmények ismertetésével indít: *„fejlődött az oktatási hálózat, növekedett a tanteremek száma. Az előirányzott 3500 általános iskolai tanteremmel szemben több mint 4000 tanterem épült.”*¹⁰ Kádár János 1962-ben így nyilatkozott a legelemibb oktatási szervezet rendbehozataláról: *„az általános iskola kérdése meg van oldva hazánkban”*. A következő években ugyan megmaradt az általános iskolák további fejlesztésének célkitűzése, de a nagymértékű építkezések kiterjedtek az óvodákra, szakmunkás diákotthonokra, szakmunkásképző intézetekre is.

3.1.2. Gazdaságosság, tipizálás¹¹

Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az általános iskola támasztotta igények legnagyobb részét új beruházásokkal lehet kielégíteni. A nagymértékű építkezések előtt állva a gazdaságosság és hatékonyság kérdéskörét kellett elsőként megoldani. Ennek érdekében *„a tervezést az ésszerűség és gazdaságosság, valamint az egységes felfogás útjára kell terelni. Ez azt jelenti, hogy alapos megfontolások alapján kell meghatározni az építkezések tervezési és építési feladatait.”*¹² Ezt az elméletet szolgálták ki az előregyártással, a típustervekkel és a tervezési normákkal. E három tényező oda-vissza hatott egymásra, egyik a másik generátora vagy éppen kiszolgálója volt.

1945 után 5 éves népgazdasági tervek szabályozták a fejlesztéseket. Már az első ötéves terv előirányozta a tipizálást a hatékonyságnövelés érdekében. A múltban a típustervezés elsődlegesen a tervezési munka redukálását szolgálta, az előregyártás pedig a fa felhasználás csökkentését, melyet abban az időben csak valutáért lehetett importálni. Néhány év elteltével már azonban a munkaerőhiány lépett az elsődleges szempontok közé. A minimális helyszíni szakmunka csökkentését is az előregyártáson keresztül lehetett elérni. A gyári tömegtermelés nyújtotta lehetőségek azonban akkor a legkiaknázottabbak, ha a szerkezetek az évi építési volumen alapján előre készülnek. Ennél fogva szükség volt a típustervekre, hogy a készletre legyártandó elemek formáját és mennyiségét előre meg lehessen állapítani. *„Nem lehet népünk igényeit másként, mint a típustervek alapján megszervezett gyári előregyártással kielégíteni, tehát a magyar építőművészek nemcsak nem helyezkedhetnek ezzel ellentétes álláspontra, hanem minden erejük és tudásuk latbavetésével vezetniök és irányítaniok kell a fejlődésnek ezt az új szakaszát.”*¹³

Ennek megfelelően 1950-51-ben az állami építőipari vállalatoknál (KÖZTI, IPARTERV, LAKÓTERV) megkezdtek az Építésügyi Minisztérium irányítása alatt a típustervek kidolgozását. 1952-ben Miniszteri utasítás született ezek kötelező jellegű használatáról.

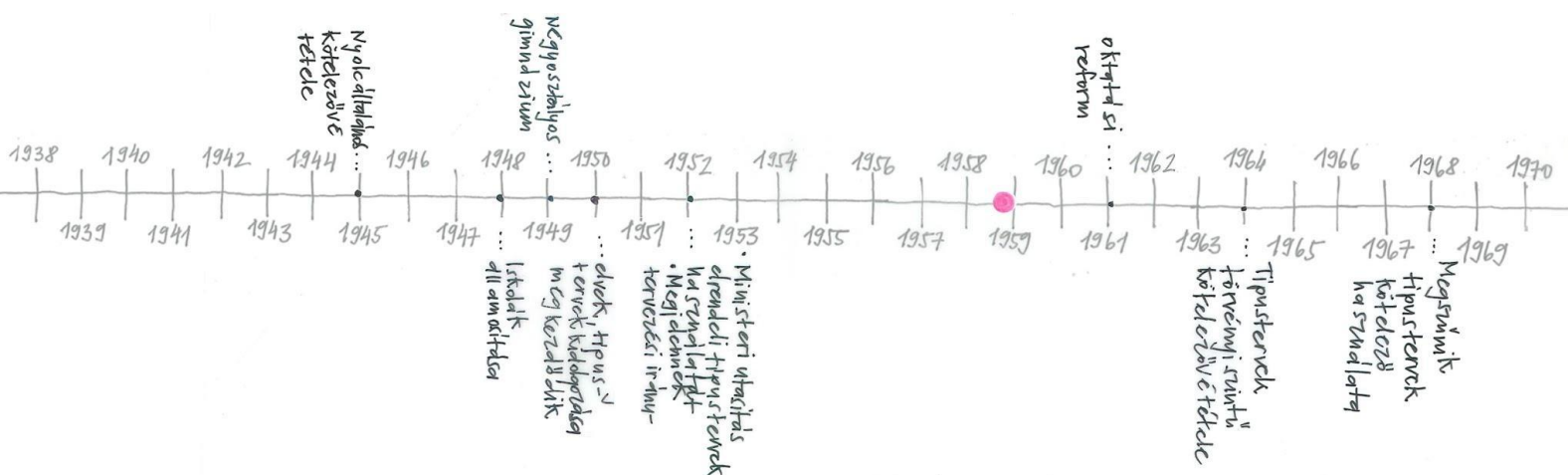
¹⁰ 1961. évi II. törvény a Magyar Népköztársaság második ötéves népgazdaság-fejlesztési tervéről az 1961. január 1-jétől 1965. dec. 31-ig terjedő időszakra.

¹¹ Oktatási és nevelési épületek in: KÖZTI66. Lantos Edit.

¹² Borbíró Virgil dr.-Magyar Építőipar 3. 1954/6,234-237

¹³ Miskolczi László: Előregyártás, tipizálás, építőművészet. In: Magyar Építőművészet 1955. 7-8.sz. 194-196.p.

Azonban mind gazdaságosság mind célszerűség szempontjából sokan kifogásolhatónak tartották őket, ezért az alkalmazásukat gyakran kerülték. A kormány 1958-as határozatában minden állami beruházás számára kötelezővé tette ezek felhasználását, s ösztönzésként elrendelték a banki hitel folyósítás megtagadását is, amennyiben megkerülték a rendelkezésre álló títustervek alkalmazását. Törvényi szintre 1964-ben emelkedett a kötelezettség, miszerint az azonos vagy hasonló rendeltetésű szerkezetekre, építményekre, épületekre títusterveket kellett használni, indokolt esetben kaphattak csak felmentést. Érdekes azonban, hogy nagy számban kerültek ki egyedi tervek is a rajzasztalról. A títusterveket néha nehézkesen lehetett a tervezési területhez, vagy akár a megrendelő igényeihez igazítani. Ezek az adaptálhatósági problémák és a kísérletező, fejlesztő újítások készítették egyedi tervek készítésére az építészeket. Az 1960-tól megépített tantermeknek csaknem a 25%-a egyedi tervezés alapján készült, azonban ezeknek a terveknek a nagy része az 50-es évek végén, 60-as évek elején készült. A kísérletekből látható, hogy a tervezők keresték a legideálisabb elrendezést, ami az egyedi épületek megszületéséhez vezetett.

A títustervezés sok előnnyel járt, gyorsaságát a begyakorolt technológia adta, de az előkészítésben és megvalósításban nagy biztonságot is nyújtott. Az építőipar főleg az ipari és lakásépítés piacára termelt, ezáltal az iskolák eltérő igényeinek kevésbé kielégítően tudott megfelelni. 1960-ig tartott a tömeges iskolaépítés időszaka, a 60-as évek közepétől megszűnt a mennyiségi fejlesztés kizárólagossága, a minőségi fejlesztés került előtérbe.

A korabeli tervezők véleménye is nagyon különböző volt. Szrogh György bár elismerően is szólt róluk¹⁴, igen fontos meglátásai az iskolák mai problémáira is rámutatnak, melyek már megépítésükkor jelen voltak. Szerinte ez a fajta tervezés inkább adminisztratív problémákat oldott meg, míg a nevelésügyi minőségi problémák továbbra is nyitottak maradtak, a flexibilitás is csupán a telepítésnél jelent meg. A városképben megjelenő uniformitás problémáját is felveti. Egy különösen figyelemreméltó, személyes megjegyzésként említi, hogy az egyedi iskolák inkább a kezdeményezéstről mintsem a kezdeményező személyéről szóltak.

¹⁴ Jeney Lajos és kutatócsoport: Iskolaépítés II.-V. Budapesti Városépítési Tervező Vállalat. Bp., 1968-1970.

Kiss István meglátása szerint¹⁵ olyannyira felgyorsult az igények változása és az iskolák oly merevek, hogy már az átadás pillanatában erkölcsileg elavultnak mondhatók. Ezzel párhuzamosan jelen volt a tudományos-technikai színvonalról való általános lemaradás. A Magyarországon megtalálható anyagok, a szerkezeti elemek rosszabb minősége, és a technikai tudás hiánya gátat szabott a haladó szellemiségű építésznek. Hiszen az az újítás, ami külföldön működött, az itthon sokszor kivitelezhetetlen volt¹⁶, mivel a technikai háttér vagy a szaktudás hiányzott hozzá. Ez gyakran helyszíni előállítás követelt, mely egyediséget, külön értéket is adhatott a háznak, viszont ezek a házak korszerűségi kérdésekben hagytak kívánnivalót maguk után.

3.1.3. Tervezési normák

Az óriási tanteremmennyiség gazdaságos módon való megteremtéséhez elengedhetetlen volt az általános iskolai tervezési irányelvek részletes meghatározása. A vonatkozó előírások az Egészségügyi Minisztérium (EüM) érvényben lévő előírásai, az Országos Építésügyi Szabályzat (OÉSz) és a Magyar Népköztársaság Országos Tervezési Irányelvek (MNOTI).

Az EüM rendelkezései szerint az egy tanulóra jutó udvar területe minimum 5 m² kell legyen, továbbá az iskolaudvar területe legalább 400 m². Csak kis részben javasol fásítást, nagyobb része „szabad, pormentes térség legyen”. Téglalap alakú 4:3 vagy 5:4 hosszúság-szélesség arányú tantermek kialakítására kell törekedni úgy, hogy a hosszoldal a 9m-t ne haladja meg. Az egy tanulóra jutó alapterület a termen belül 1,20-1,50 m²-rel számítandó, tantermenként átlagosan 40, legfeljebb 50 gyermekkel. A zsibongóra vonatkozó előírányzat 0,65 m² alapterület gyermekenként, melynek paraméterén az udvar léte illetve nagysága változtathat. A folyosó szélessége legalább 2,5 méter, amennyiben nincs az iskolában zsibongó, akkor 4 méter.

Az 1962-ben született OÉSz tartalmazza az épületekkel kapcsolatos statikai, anyaghasználati, víz-, hő- és tűzvédelmi, zaj- és levegőszennyezettségre vonatkozó előírásokat. A lépcsőházra vonatkozóan az emeletszint bármely pontjáról legfeljebb 30 m-es úton elérhetőnek kell lennie. A foglalkoztató-tanuló helyiségek csak földszinten vagy emeleten lehetnek. 6-18 év közötti tanulók esetén legalább 1,2m²/fő alapterülettel, legalább 4 m³/fő térfogattal. A férőhelytől függően a helyiség űrmagassága legalább 2,65m (8 fő alatt) vagy 3,0 m (8 fő felett) kell legyen. A tájolás K-DK-D-DNy-i irányú kell legyen. A bevilágító ablakfelület mérete az alapterület 1/6-a, s az ablakok között 0,8 m-nél szélesebb pillérek nem alkalmazhatóak.

Ezeket figyelembe véve a Magyar Népköztársaság Országos Tervezési Irányelve 1955-ben 42 fős osztályokra különböző befogadóképességi fokozatokat állít fel egy-, két-, négy-, nyolc-, tizenkét- és tizenhattantermes iskolákra. A telek hozzávetőleges mérete 2000-6800 m² között javasolt az 1-16 tantermes iskolák között. A telek beépítettsége földszintes épület esetén 28%,

¹⁵ Uo.

¹⁶ Például Kismarty-Lechner Kamill Szárca utcai iskolája esetében a ferde üvegezett felület beázásmentességét nem tudták megoldani.

emeletesnél 25%. „A torna- és játszóteret az iskolaépület válassza el az utcától, és területét a tanulók száma határozza meg, tanulónként 8 m²-t számítva (...) A torna- és játszótér körüli területet kertesíteni, fásítani kell, de a fásított terület ne haladja meg a telek beépítetlen területének 2/5-ét.” Építészeti igény a hangsúlyos épület kialakítása, mely rendezett környezetben helyezkedjen el. „Homlokzati megjelenésében fejezze ki rendeltetését és legyen összhangban környezetének építészeti adottságaival, illetve igényeivel.”¹⁷ Földszintes épület építhető egy és két tantermes iskolák számára, míg egyemeletes a 4 termesek számára és egy- vagy kétemeletes a 16 tantermesek esetén. A helyiségekre vonatkozó tervezési adatok az alábbiak: a tanterem alapterülete 52 m², mélysége 6 m, magassága 3,2 m. A tornaterem méretére vonatkozó előírás 10x20m alapterület, 5,6 m belmagasság, üvegfelületei elé sodronyháló védelem elhelyezendő. A folyosó/zsibongó alapterülete 25 és 730 m² között változik, 8 tantermes iskolánál 400 m², oldalfolyosó esetén legalább 2,4 m szélességgel.

Megjegyezzük, hogy ezen szabályozások svéd megfelelőjében az egy tanulóra jutó alapterület majdnem kétszeres (2,0-2,4 m), míg az osztály létszáma 25-30 közötti lehet. Hollandiában a haladóbb szemlélet a nagyobb minimális terem méretben (60m²) illetve az alacsony szintszámban (maximum 1-2) ütközik ki.¹⁸

Az alábbi táblázatban a magyar tervezési normák előírásai hasonlíthatók össze az ózdi iskola méreteivel, paramétereivel.

	Tanterem	Oldalarány	Belmagasság	m ² /fő ¹¹	m ³ /fő ¹⁰	Létszám	Folyosószélesség	Szintszám	Udvar m ² /fő ¹⁰	Feljels
EÜM	n.a.	4:3/5:4	n.a.	1,2-1,5	n.a.	40	1,5-4	n.a.	5	n.a.
DESZ	n.a.	n.a.	2,65-3	1,2	4	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	N-DK D-DNY
MNOTI	52	n.a.	3,2	1,23	4	n.a.	2,4	3	n.a.	DK
Béketelepi általános	50	4:3	3,22	n.a.	n.a.	n.a.	2,5	3	3,5-4,2	DK

Elmondható, hogy az ózdi iskola kora előírásainak nagyrészt megfelel. Ám az iskola elsőként említhető gyengesége, a zsibongó hiánya az előírások terén is kiütözik. A folyosó szélessége ugyanis nem éri el a zsibongó nélküli iskolák esetében előírt 4 m-es szélességet. Továbbá az előírányzott 5 m²/fő-s udvarterület sem teljesült az iskola születésekor. De a tanulói létszám csökkenésével egyre inkább megközelítette azt.

¹⁷ MNOTI: Tervezési irányelvek. 5.p.

¹⁸ Kiss-Jeney 1968. Iskolaépületek II.-V.

3.2. Ki lehetett a tervező?

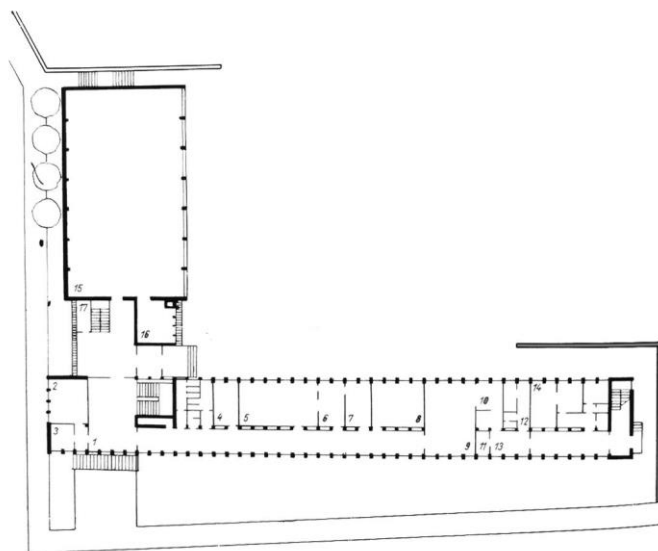
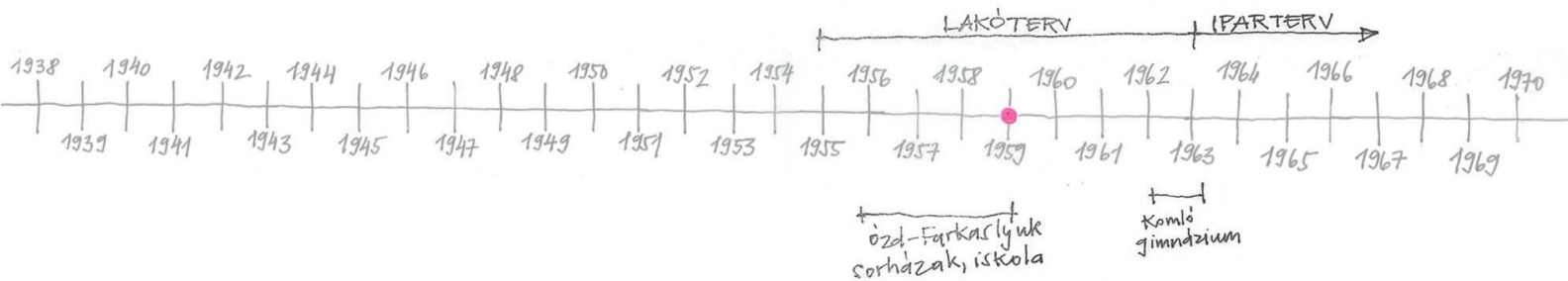
“...Az új iskola átadási ünnepsége iránt nagy érdeklődés nyilvánult meg. Jelen volt a városi pártbizottság titkára, a városi tanács elnöke, a megyei tanács osztályvezetője, ott volt az iskola tervező mérnöke, a Magasépítő Vállalat igazgatója, a vállalat több műszaki vezetője, és az építő munkások egy csoportja....”¹⁹ így ír az iskola átadásáról az aznapi újság. Ez a forrás, amelyben, bár név nélkül, de olvashatunk a tervezőről, az egyik legkonkrétabb információk egyike az iskoláról. A tervező a kutatás során, bár teljes anonimitásban, de olykor felbukkant az írásos anyagokban. A következő bekezdések sorrendje azt a gondolatmenetet követi, ami alapján egyre közelebb kerültünk a rejtélyes tervezőhöz.

3.2.1. Helyszín alapján

Az állami tervezőirodák közül az ÉSZAKTERV-nek sok saját tervezésű épülete valósult meg a borsodi régióban. Sőt gyakran előfordult, hogy a könnyebb elérhetőség végett más tervezőirodák tervei a kivitelezési fázisban átkerültek az építés helyéhez legközelebbi tervezőirodához. Az ÉSZAKTERV-et pár évvel az első állami irodák után, 1950-ben alapították. 1959-ig Miskolc város tervfőmérnöki feladatait (generáltervezés) a LAKÓTERV tervfőmérnöksége látta el. Sajnos a vállalat átalakulásakor korábbi dokumentumai elvesztek. Az irattár utolsó selejtezése 1985-ben volt, amikor is a művészettörténet számára fontos akták is kerültek kidobásra. Hasonló sorsra jutottak a MISKOLCTERV és a BORSODTERV anyagai is.

Szintén a helyszín alapján jutottunk el **Szekeres József** nevéhez, aki az ózd-farkaslyuki 6 osztálytermes általános iskolát tervezte 1960-ban a LAKÓTERV építészeként. Ez az iskola ugyan jóval kisebb léptékű az Árpád vezér útinál, de telepítésében, s a fő funkciók elhelyezésében mutat némi hasonlóságot. Itt is oldalfolyosóra van hat darab hosszanti tanterem felfűzve. Jelentős eltérést mutat azonban homlokzati megjelenésében, hiszen a pillérek jóval sűrűbben mutatkoznak meg, így sokkal vertikálisabb tagolást láthatunk a vakolt homlokzaton. Szekeres további munkásságát áttekintve azonban a komlói 12 tantermes gimnáziumon kívül - melyért 1964-ben Ybl-díjat is kapott - más oktatási épület tervével nem találkozunk, a másik ózdi iskola tervésében feltehetőleg ő nem vett részt.

¹⁹ Ózdi Vasas - Az MSZMP Ózdi Kohászati Üzemek Nagyüzemi Bizottságának Hetilapja. 1959.szept.15.

2-3. kép: Ózd-Farkaslyuk 6 osztálytermes iskola

3.2.2. Stílusjegyek alapján

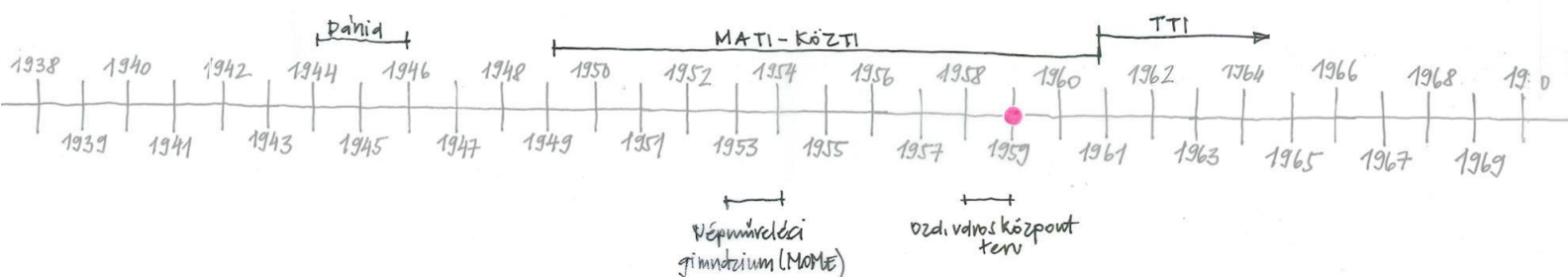
Nehezen megfogalmazható az az “idegen” érzet, amelyet az iskola látványa kelt bennünk. Néhány képen keresztül kívánjuk megmutatni, miért érezzük úgy, hogy egyfajta dán, skandináv hatás szerepet játszhatott az iskola tervezésében. Dánia, Finnország és Svédország már a 20. század közepén is jeleskedtek oktatási rendszerükkel, s a hozzá tartozó építészettel is. Számos építészünk került közvetlen kapcsolatba ezzel az észak-európai építészettel, s őrizte meg ezen benyomásait egész pályafutása alatt.

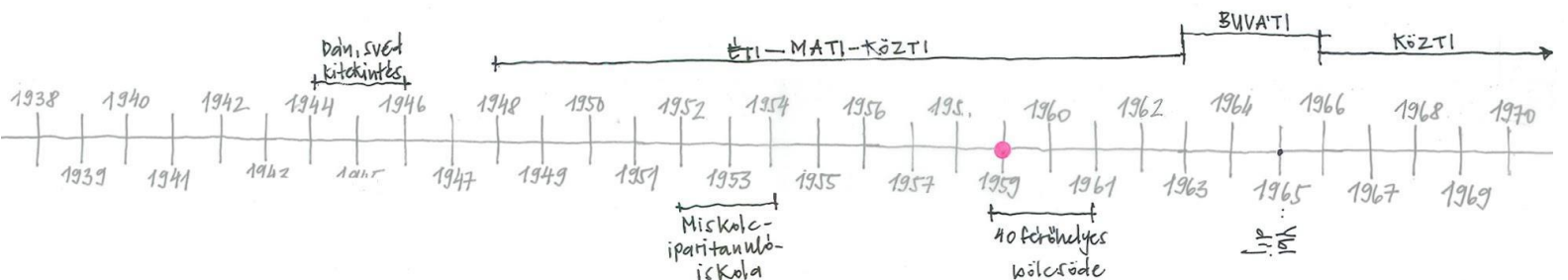
4. kép: Skandináv homlokzat-részletek az 1950-1960-as évekből

A második világháború forgatagában például számos később nagynevű építészünk került ki Skandináviába. 1944-ben “menekítették”²⁰ őket, mint a kulcsfontosságú szakma utánpótlását a szovjet front előtt. Farkasdy Zoltán, Jánossy György, Zalaváry Lajos, Pál Balázs, Dragonits Tamás, Harasta Miklós és Hottovy Tibor voltak azok az 1946-ban hazatért építészek, akik mint “dániások” maradtak meg a köztudatban.

Farkasdy Zoltán munkásságában találkozunk oktatási intézményekkel is, például a jól ismert Magyar Iparművészeti Főiskola budapesti épülete, ám a KÖZTI építészeként főként lakóépületek és kórházak tervezésén dolgozott. 1961-től a Típustervező Intézet tagjaként foglalkozott típustervezéssel. Érdekes megjegyezni, hogy éppen 1958-59-ben részt vett egy Ózd városközpont rendezését célzó tervpályázaton.

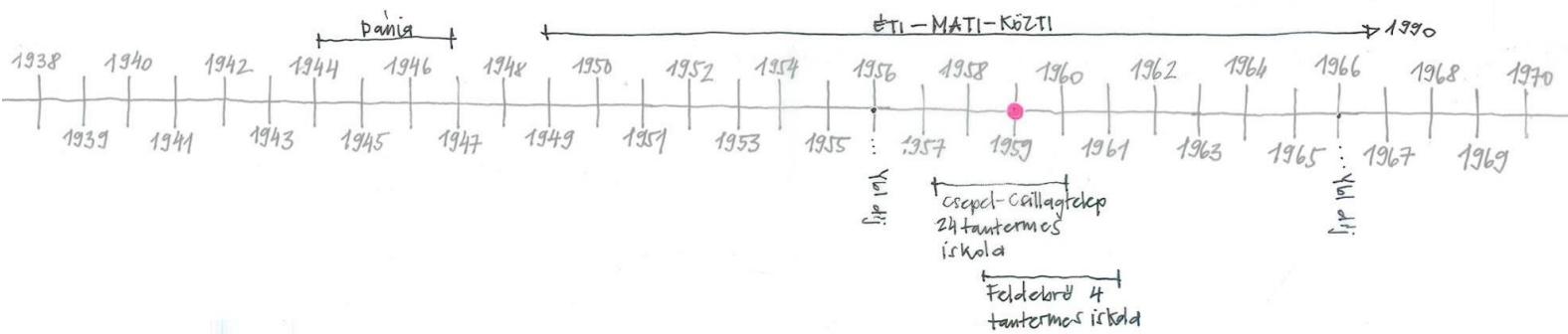
Dániai kintléte alatt ugyan festéssel foglalkozott, s abból is élt, ám Svédországba tett látogatásából visszatérve **Jánossy György** végleg eldöntötte, hogy mégis az építéssel kíván foglalkozni. „*Én a modern svéd építészetet akartam látni. Végignéztem a legjelentősebb modern épületeket. A svéd építészet akkor igen erős volt.*” Saját elmondása szerint 1949-ben az akkori Sztálin téri iroda pályázatra „*Belső udvaros skandináv hangulatú házat csináltam, olyat mint Jacobsen aarhusi városházája*”²¹. Később az “elmérgesedett” helyzetben Asplund “klasszicizáló korszakát” vették elő. Főbb művei között oktatási intézményekkel azonban nem találkozunk.

²⁰ <http://lechnerkozpont.hu/cikk/de-kik-azok-a-danias-epiteszek>

²¹ Jánossy 2001

Jánosy György és Farkasdy Zoltán mellett **Zalaváry Lajos** alkotta Janáky István „csapatát”. A KÖZTI kiemelkedő építésének életművében többször találkozunk iskolaépületekkel. „*A leplezetlen modernség beköszöntének első vidéki fecskéje*”²² például feldebrői iskolája, melyet 1958-61 között tervezett. Mint minden munkájában, Zalaváry itt is igyekezett túlmutatva a feladaton, egy új egészséges iskolatípust megalkotni. Eredményként egy takarékos kialakítású, kétoldali megvilágítású négy tantermes vidéki iskola született. Szintén az ő munkáját dicséri az ózdihoz hasonlóan kétszer 12 tantermes Csepel-csillagtelepi általános iskola (1957-1960).

5.kép: Feldebrői iskola

6.kép: Csepel-Csillagtelep 24 tantermes iskola

Dragonits Tamás szinte kizárólag lakóépületek tervezésével foglalkozott, **Pál Balázs** egészségügyi épületek tervezésében jeleskedett, **Harasta Miklós** inkább elméleti munkát illetve tartószerkezeti tervezést végzett, **Hottovy Tibor** pedig szintén kutatásnak szentelte életét az urbanisztika és az informatika területén, így az ő neveik kutatásaink szempontjából nem bizonyultak relevánsnak.

Másik fontos külföldi behatás volt néhány jeles építészünk UNESCO-ösztöndíja, mely kifejezetten az iskolaépítészet tanulmányozását célozta. Ennek résztvevői Kiss István, Szrogh György és Jeney Lajos voltak. Ám ennek hatása még nem lehet érezhető az 1959-ben átadott ózdi iskolán, hiszen ezen tanulmányi utakra 1965-67 között került sor.

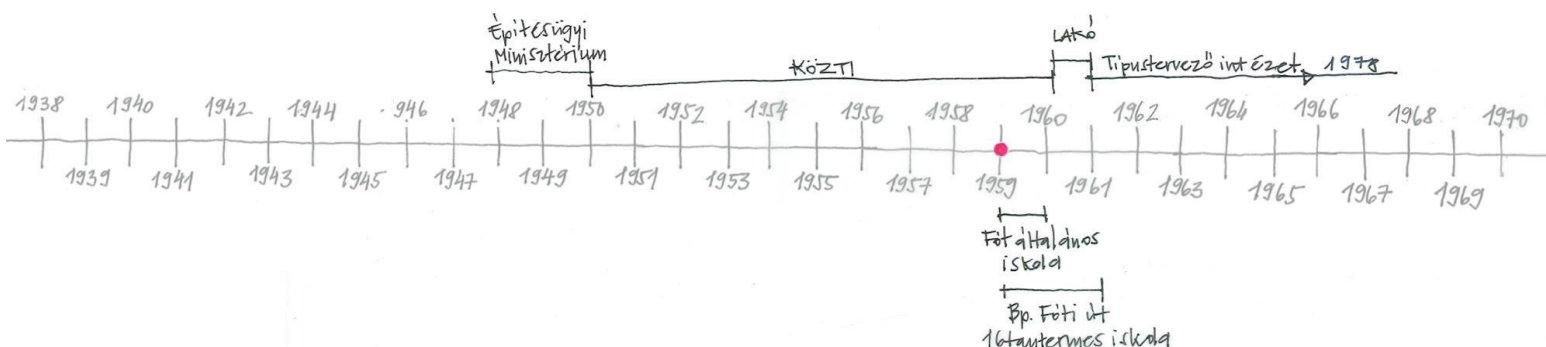
3.2.3. Funkció alapján

A KÖZTI építészei között volt talán a legkézenfekvőbb keresni, mivel a háború után születő oktatásügyi épületek többsége hozzájuk kötődik. 1950 és 1968 között kifejezetten általános

²² KÖZTI66. 283.p.

iskolára 16 títusterv születt, ebből tízet a Középülettervező Vállalat (KÖZTI). A KÖZTI-ben születt tervek nagy része általános iskola, az 1950 és 68 között felépült mintegy 9900 tanteremnek több mint a fele (5445)²³ az intézetből kikerült títustervek alapján épült. Térstruktúrájából feltételeztük, hogy a mi iskolánk is títusterv. Illetve az adat, miszerint a háború után épült házak 75%-a títusépület volt, kézenfekővé teszi ezt a lehetőséget. A következőkben a títustervék révén előkerült KÖZTI-s építészeket vesszük sorba.

Reischl Péter egyike a legtöbb títustervet megalkotó építészeknek 720 megvalósult títus épülettel és összesen 3740 tanteremmel. Reischl Péter nem csak a tervezés területén, hanem az oktatásban és az elméleti építészetben is aktív volt. A Domonkos Györggyel tervezett 8 tanteremes títusterv²⁴ szerinti általános iskoláját 1960-ban Ybl-díjjal jutalmazták. Reischl az ózdi iskola építésekör négy különböző nagyobb munkában vett részt. A Vass Tamással együtt tervezett U alaprajzú, kétszintes, bővíthető iskolájánál külön épületrészekben kapott helyet az igazgatási szárny, a tantermi szárny és a tornacsarnok (ez a terv 121 helyen valósult meg)²⁵. De ez az iskola is, csakúgy mint a többi általános iskolája, karakterében eltér az ózdi iskolától. Arra a következtetésre jutottunk, hogy valószínűtlen, hogy Reischl Péter a tervező, ugyanis ő döntően 1-12 tanteremes terveket készített.

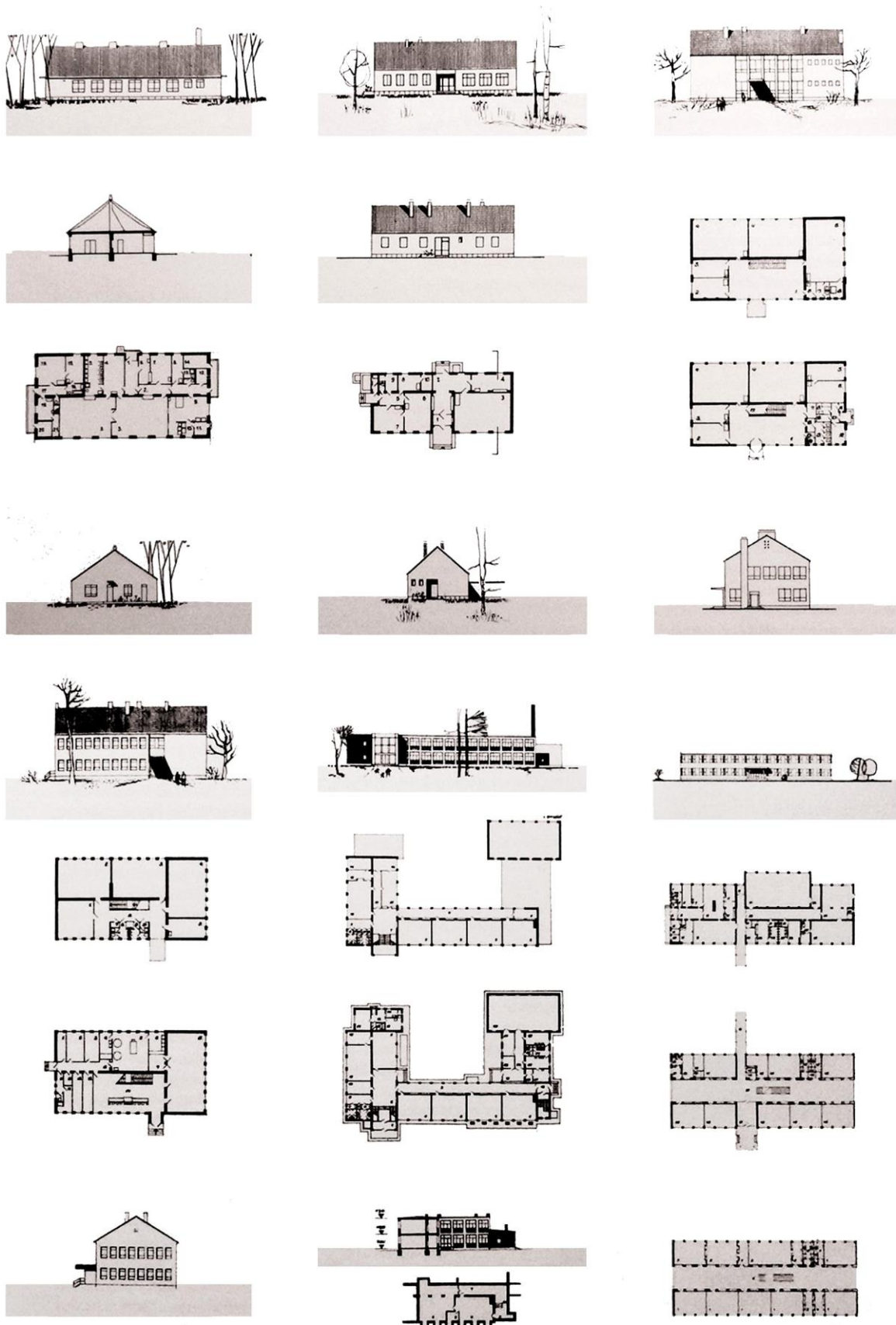

Szintén sok általános iskolai títusterv kötődik **Kiss István**, **Bognár István**, **Vass Tamás** és **Müller Éva** nevéhez. Munkáik között találunk kétraktusos iskolákat, nyaktaggal összekapcsolt két épületrészből álló intézményeket, vagy U alaprajzú épületeket. Oldal- vagy középfolyosós, tömbösített vagy különválasztott épületrészekre is láttunk példát, de egyikben sem láttunk meggyőző hasonlóságot a mi iskolánkkal.

²³ KÖZTI 66. 282.p.

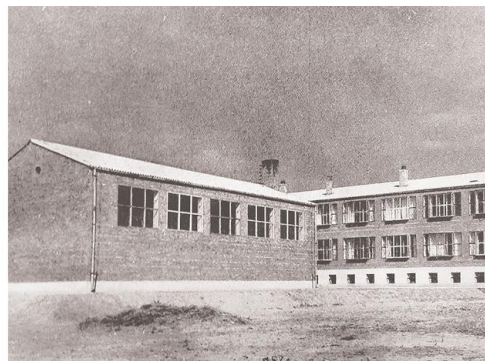
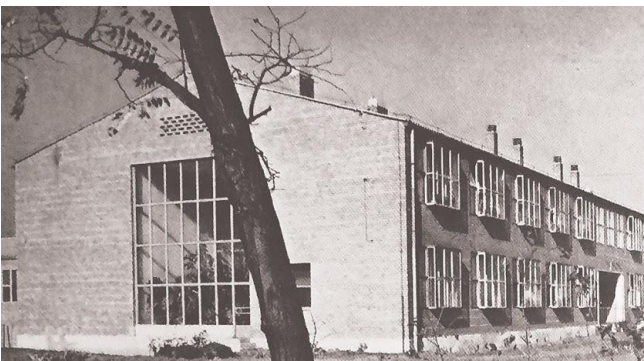
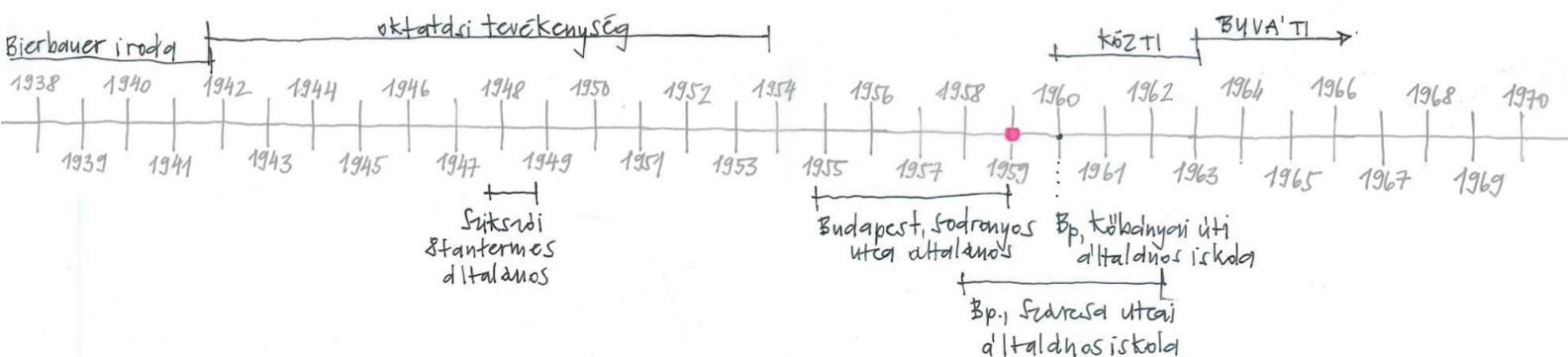
²⁴ MOT.I. 3-29/60 jelű títusterv

²⁵ MOT.I. 3-29/64 jelű títusterv

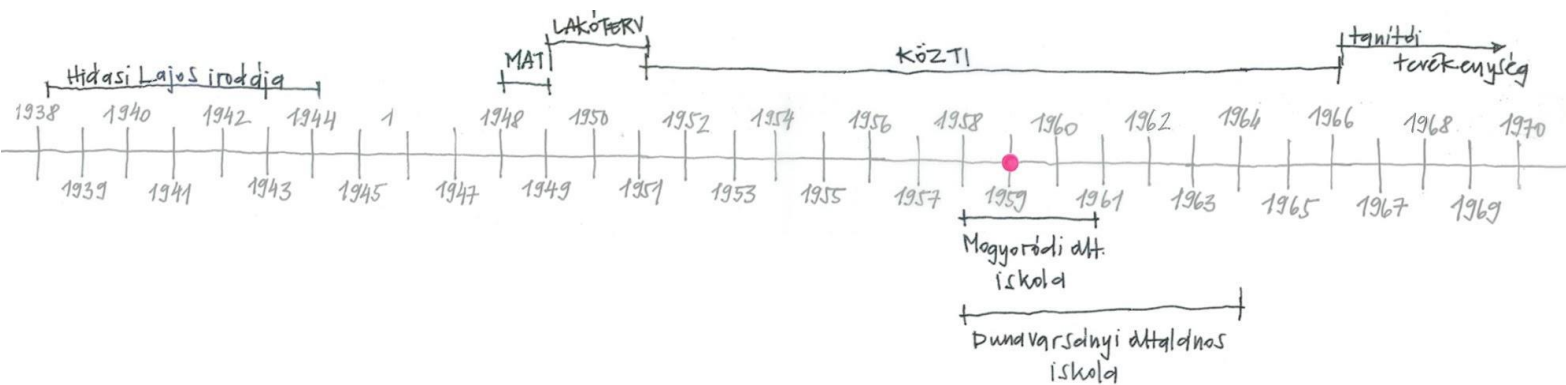
7.kép: (1) 50 férőhelyes óvoda títusterve. Kiss István, 1959 (2) Egy tantermes általános iskola títusterve. Reischl Péter,1959 (3) Négy tanteremes alsótagozatú iskola títusterve. Kiss István (4) 120 férőhelyes általános iskola napközi otthon títusterve (5) Nyolc tantermes általános iskola títusterve. Reischl Péter,1959 (6) Nyolc-tizenkét tantermes általános iskola títusterve

Egyedi terveket készített többek között **Kismarty-Lechner Kamill**. Folyamatos újítonak számított az iskolatervezés területén. Szikszói iskolájánál az emeletre, egyetlen központi tér köré szervezte a tantermeket, míg a Sodronyos úti iskolájánál ezt a gondolatot fejlesztve a tantermeket, mint a legforgalmasabb helyiségeket, a földszintre helyezte. Térszervezésének háttérében sokkal távolba mutatóbb gondolatiságot vélünk felfedezni, mint az ózdi iskoláénál. Kőbányai úti iskolája két tömegből áll, egyikben a tantermi és igazgatási terek, másikban a tornacsarnok található. Kívülről sok hasonlóság fedezhető fel ugyan, belső kialakítása, a maga aulás, szellős térszervezetével nagyban eltér a mi iskolánktól. Tatabánya-Kertvárosban található általános iskoláját az ózdi után egy évvel, 1960-ban adták át. Ez volt az első oldalzsibongós, úszólépcsőházas iskola. Ezzel az intézménnyel már jobban rokonítható a mi iskolánk. Szellősebb beépítés, tágas belső udvar köré forduló épülettömegek jellemzik. Anyaghasználatban és magastetős tömegekben is hasonlóak, bár a tatabányai iskola eredeti téglaburkolata a homlokzat korszerűsítés miatt, már csak régi képeken látható. Ami miatt felfigyeltünk az épületre, hogy főhomlokzatán megmutatja magát egy kis helyen az a játékos nyíláskiosztás, ami az Árpád úti iskolánál is megfigyelhető. A mi iskolánk az oldalfolyosós téralakításával ezeknél az iskoláknál sokkal maradibb rendszerű. Kismarty-Lechner Kamill nem pusztán egyedi iskolákat tervezett, hanem épületein tudatos fejlesztés és kísérletezés látszik. Az Ő munkái közül többet is megemlítettünk, mert iskolái voltak a keresés korai fázisában azok, amik véleményünk szerint karakterükben az ózdi iskolát idézi.

8.kép: Kismarty-Lechner Kamill iskolaépületei sorban: Kőbányai úti általános iskola, Sodronyos úti általános iskola, Tatabánya általános iskola

Szrogh György ugyancsak egyedi iskolák sorával gazdagította a 20. század közepi iskolaépítészetet. Gödöllői és dunavarsányi iskoláknál kísérletet tett az egy oldalról megvilágított minél nagyobb tanterem megalkotására. Ez az elem és az oldalfolyosós kialakítás megjelenik az ózdi iskolánál is. Azonban térszervezésének további részeiben nem hasonlít, illetve külső megjelenése is eltérő. Szrogh György nevéhez nem csak oktatási, nevelési épületek, de jelentős egyéb középületek is kötődnek. Kora egyik legmeghatározóbb építésze, aki kétszer nyert Ybl-díjat. Elismertségét az is mutatja, hogy a három UNESCO ösztöndíjas között 1966-67-ben ő képviselte az idősebb generációt. Munkássága közvetítette építészettünkre a külföldön magába szívott skandináv hatást, azonban erre az ózdi iskola megépítése utáni időben került sor.

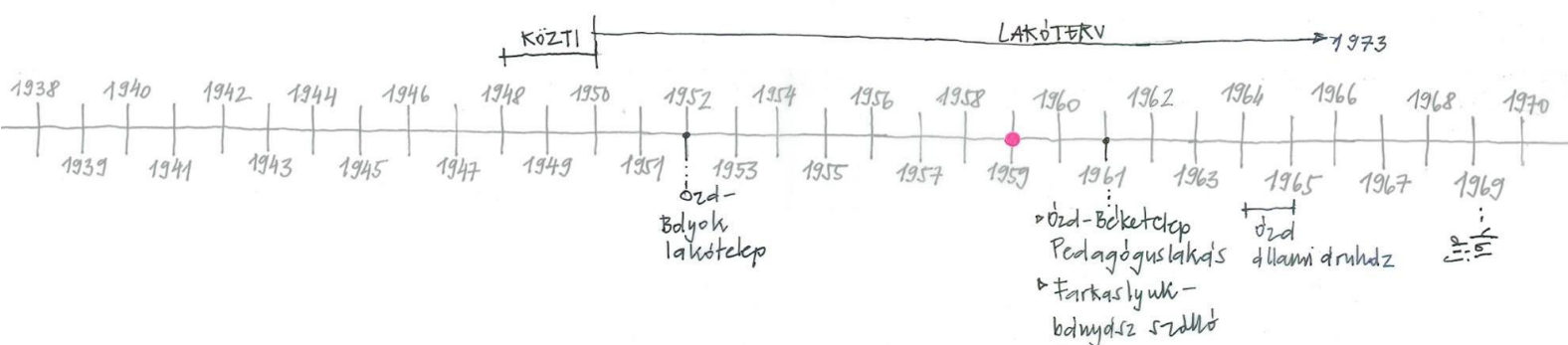
Az iskolatervezés a LAKÓTERV profiljába is beleillett. Egészen 1948-ig nyúlnak vissza az iroda gyökerei. 1956-ig az ipari városok lakókörnyezetének fejlesztése volt a fő feladata. Majd miután a városrendezési feladatok a VÁTI-hoz kerültek, a lakótelepek lakóházai és kommunális épületeinek tervezése tette ki a munkák nagy részét. Általában egy lakótelep tervezésénél komplex módon a telephez tartozó középületek is a tervezési program részét képezték. Így például az “Ózd-Bolyok lakótelep” megtervezése V. Spiró Éva, Turcsányi Gyula, Fábíán István, Gleviczki László és Berta Lajos tervezőcsapathoz köthető. Erős a gyanú tehát a fent említett körülmények miatt, hogy a lakótelep tervezéskor komplex módon tervezték az ottani iskolát is. Ezt kiegészítendő, hogy felleltünk egy talajmechanikai szakvéleményt²⁶, amely a mi iskolánk és egy lakóház közös építéséhez készült. A dokumentumot a LAKÓTERV megbízásából állították ki 1956-ban.

²⁶ Talajmechanikai szakvélemény. Ózd-Bolyokon a lakóépület és általános iskola talajának feltárása. Megbízó: Lakóterv. Megbízás kelte: 1956.05.11.

3.2.4. Iskolatörténet alapján

Áttekintve az iskolatörténetet két olyan névvel is találkozhatunk, melyek gondolkodásra késztetnek.

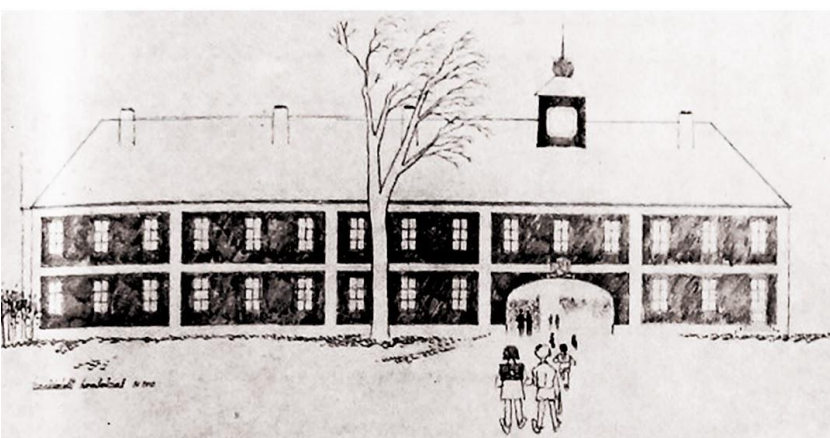
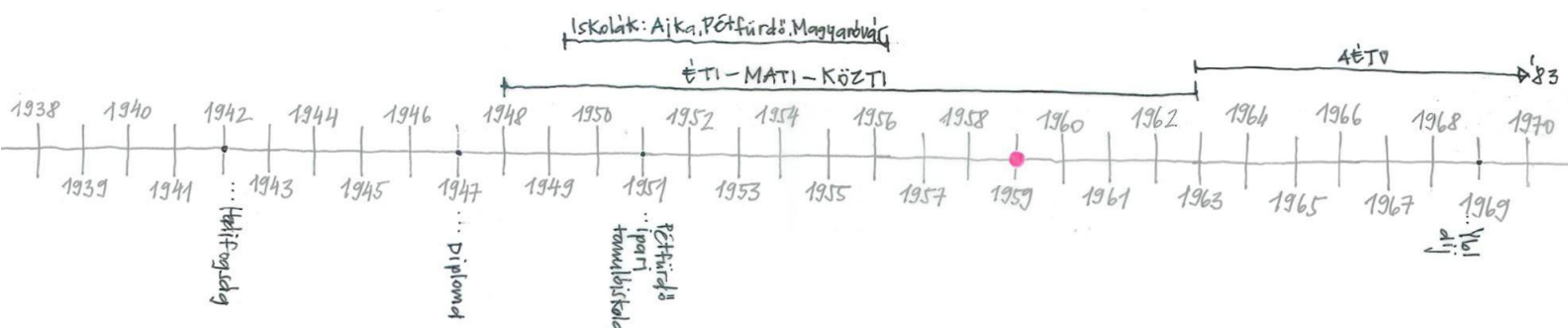
Egyik közülük **Vasné Spiró Éva**, aki a pedagóguslakások tervezőjeként szerepel. Rögtön felmerült tehát a kérdés, vajon nem ő tervezte-e a teljes együttest. Ám munkásságát áttekintve látható, hogy bár dolgozott a KÖZTI-ben, főleg lakásépítéssel foglalkozott a LAKÓTERV építészeként. De amint azt láthattuk már több tervező iroda illetve építész esetében, ez nem zárja ki, hogy egyéb, nem lakó jellegű épületeken dolgozott volna. Kivételt képez például az Ózdi Állami Áruház terve. Ez az épület, s az Ybl-díjat is érdemelt farkaslyuki bányász-szálló is arról árulkodik, hogy több alkalommal is tevékenykedett Ózdon.

9.kép: Vasné Spiró Éva megépült épületei sorban: Árpád vezér úti pedagóguslakások. Farkaslyuk 152 férőhelyes bánász-szálló. Ózdi Állami Áruház

Spiró Éva férje, **Vas Zoltán** is építész volt, s a kérdéses időszakban éppen a KÖZTI-nél dolgozott. Több iskolát is tervezett szerte az országban - Ajka, Szigetszentmiklós, Pétfürdő, Magyaróvár - ám ezek világa nem igazán egyeztethető össze az ózdi iskoláéval.

Ezek a Magyar Építőművészet búcsú rovatában álló sorok²⁷ azonban nem engedik kizárni az ő személyét sem: "Érdekes és nagyon jellemző, hogy az ezekben az években induló építészeink nem folytatták a "Bauhaus" időben és minőségben Európával szinkronban lévő 1940-es évek magyar vonulatát, hanem az akkor csúcspontján lévő, romantikusabb Asplund ihletésű skandináv építészetet törekedtek honosítani. Vas Zoltán és kortársai életművén ez a vonulat tisztán követhető."

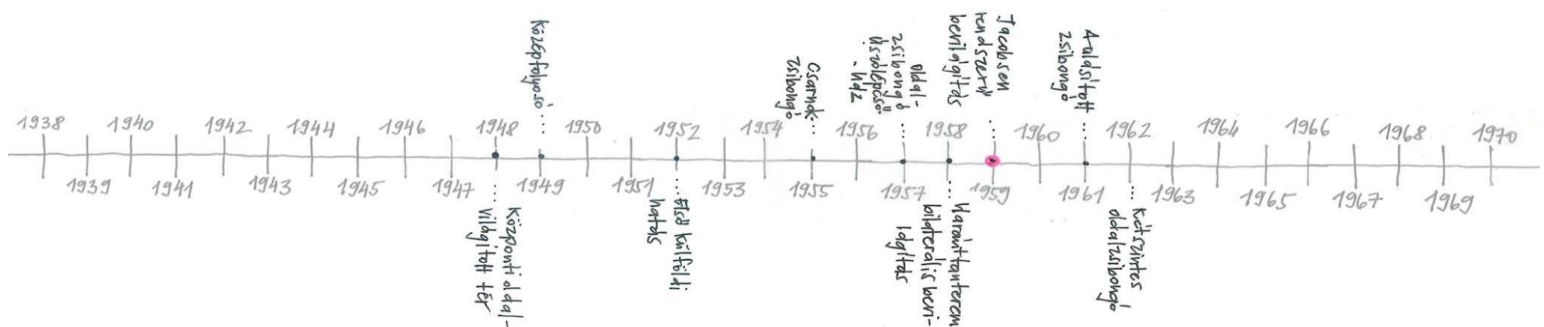
10.kép: Vas Zoltán alkotásai. Balra: Nyolc tantermes iskola pályázat. Egyemeletes U alakú iskola. Jobbra: Iparitanuló-iskola, Pétfürdő.

Másik név az iskolatörténetből **Szrogh Károly**, aki az iskola igazgatója volt az Árpád vezér úti épület átadásakor. Felmerült a kérdés, hogy a névrokonság Szrogh Györggyel, a neves iskolaépítésszel nem vezet-e megfejtéshez, hiszen e diktatórikus időszakban politikai és közigazgatási közegekben gyakran előfordulhatott, hogy egy új kinevezésnél fontos szerepet játszottak az ismeretség és a rokoni kapcsolatok. Ezen rokoni szálról nem találtunk sem megerősítő sem cáfoló bizonyítékot. **Szrogh György** építészeti tevékenységéről pedig már korábban szoltunk.

²⁷ Magyar Építőművészet. 1986/4. p.63.

3.3. Összegzés, konklúzió

Eleinte a títustervek képezték fókuszunk tárgyát. Ezeket megismerve azonban arra jutottunk, hogy 24 tantermes iskolák ritkán, kis számban épültek. A títustervek között ebben az időszakban nem is találunk rá példát. Elképzelhető, hogy egy 12 tantermes iskola títustervét vették elő, s abból kettőt helyeztek el a területen. Ám ezekre nem jellemző, hogy egyetlen kompakt kubusban helyezték el a teljes oktatási egységet összes tantermével, igazgatási egységével, előadótermével. Ezen tanulság mentén továbbhaladva az egyedi iskolatervek felé kanyarodtunk. Várakozásunkkal ellentétben azonban ezen példák sem mutattak jelentős hasonlóságot az iskolánk sajátos homlokzatával, s konzervatív térszerkezetével. Sokkal inkább alaprajzi kísérleteket találunk, keresték a legmegfelelőbb megvilágítású osztálytermek kialakításának módját, a homlokzatképzés nem kapott elsődleges szerepet, egyértelmű válasz nem fogalmazódott meg. A neveket sorra véve és a kevés fellelt dokumentumot összevetve bizonyos építészeket valószínűbbnek tartunk, míg másokat kevésbé. Így például Vasné Spiró Éva kiemelt személy számunkra, hiszen az Ózd-Bolyok lakótelep, azon belül is a pedagóguslakások tervezése is nevéhez kötődik, utóbbiról eredeti dokumentumot²⁸ is felleltünk. Amint azt megtudtuk, ebben az időszakban a lakótelepek komplex tervezése a közösségi épületeket is beleértve gyakran került a LAKÓTERV tervezőasztalaira. Spiró Éva mellett Fábián István is szerepel a Béke telep és a kelenföldi lakótelep tervezői között, s az óbudai lakótelepen tervezett bölcsődéje megjelenésében összevethető a kérdéses iskolával. Elképzelhetőnek tartjuk tehát, hogy együtt dolgoztak Ózdon, s Fábián István neve az iskola kapcsán a tervekkel együtt vészett oda. Több aspektusban merült fel Szrogh György neve is, ám épületeit áttanulmányozva arra a következtetésre jutottunk, hogy ő a kísérletezőbb építészet képviselője volt. Gyakorlatiasabb megállapításunk, hogy a nagynevű építészek munkái, akikről monográfia is készült (pl. Jánossy György, Farkasdy Zoltán, Zalaváry Lajos, Szrogh György) jól dokumentáltak, egy ilyen léptékű és minőségű épület kihagyása megvalósult munkáik közül nem indokolt. Hasonlóképp nyilatkozhatunk a KÖZTI-ben született tervekről. Ez alapján tovább nő a kisebb nevű építészek valószínűsége, valamint a LAKÓ- és IPARTERV és más irodáké, melyek dokumentációja az évek során elveszett.

²⁸ Építészeti műleírás az Ózd-Bolyokon létesítendő pedagógus lakószárny építési munkáiról. Készítette: Lakóterv, Spiró Éva. 1960.március 10.

IV. JÖVŐKÉP

A dolgozat eddigi szakaszában leginkább a múltba tekintve elemeztük az iskolát. Emellett viszont fontos kérdés, hogy milyen jövőt képzelünk a mi “talált házunknak”. A következő fejezetben a jelenkori értékmentés lehetőségeit vizsgáljuk, hazai illetve külföldi törekvések, példák bemutatásával.

4.1. A modern építészet egy kivételes példája

Első pillanattól kezdve éreztük, hogy a XX. századi modern egy kivételes példájával állunk szemben. Az iskolát jobban megismerve sem változott ez az érzésünk. Bár a korszak szakirodalmát alaposan áttanulmányoztuk, ezzel az épülettel sehol nem találkoztunk. Hubert-Jan Henket²⁹ fogalmaival élve egy “hétköznapi művel” állunk szemben, melynek jellemzője a “remekművel” ellentétben, hogy ezt a példát az utókor nem emelte piedesztálra - amint azt a tervező kiderítése érdekében tett erőfeszítéseink is alátámasztják - de saját környezetében és kontextusában történelmi jelentőséggel bír.

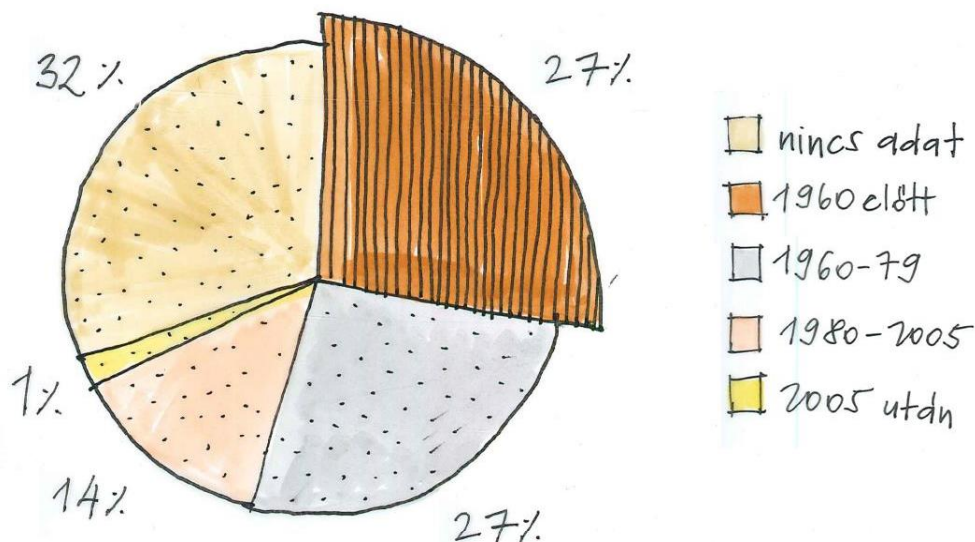
Az iskola erényeit az alábbiak szerint tudnánk összefoglalni: Környezetébe való szolid, illeszkedő megjelenése rendkívül tudatos tervezésre enged következtetni. A beépítése révén kialakuló külső és belső térkapcsolatok jelentősen meghaladják koruk színvonalát. Kissé játékos, de rendkívül arányos homlokzatai tükrözik legjobban egyedülállóságát. A legkézenfekvőbb, leghatározottabb megoldástól való eltérés nem igazán jellemző a korszak iskoláira. Pedig csupán néhány ablak egymás felett eltolt helyzetéről van szó.

Ott tartózkodásunk alkalmával és a helyiekkel való beszélgetésekből egyértelműen kiderült, hogy ez az iskola a helyi identitás tudat nagyon fontos eleme. Hiszen felnőtt egy generáció, melynek nagyon nagy aránya járt ebbe az iskolába, s mindegyikük szívesen gondol vissza az itt eltöltött évekre. Nem véletlen, hiszen az ötvenes évek végén és a hatvanas évek elején egy alig 10 éves lakótelep közepén épült fel szinte a semmiből, s több mint ezer gyereket tudott iskolapadba ültetni. Hihetetlen léptékű fejlődés lenyomata volt ez akkoriban Ózd városa számára.

Bár máig figyelmet s műemlékvédelmi rangot nem kapott ez az épület, meggyőződésünk, hogy az értékvédelmet megérdemli. Ez az iskola továbbélése és körültekintő korszerűsítése nélkül elképzelhetetlen (amely nem merül ki az energetikai korszerűsítésben, s tekintettel van az építészeti minőség megőrzésére is).

Másik aspektus, ami miatt úgy gondoljuk, hogy ez az iskola - sok társával együtt - mindenképp jövőt-jövőképet érdemel, azt az alábbi statisztika is alátámasztja.

²⁹ Hubert-Jan Henket (sz.1940) holland építész, a DoCoMoMo International alapító tagja. Fő területei a régi és új épületek kapcsolata, renováció és restauráció.

2.ábra: Állami oktatóépületek megoszlása az építés éve szerint. Adatok forrása: MNV

Az Energiaklub által 2013-ban megvizsgált 1243 állami oktatóépület több mint fele 1979 előtt épült, s 2005 után csupán 1%-uk. Iskolaépületeink jelentős részét képezik tehát azok a bizonyos „rég” iskolák, „újak” pedig csak csekély számban épülnek, így szükségszerű foglalkozni ezen iskolák továbbélési lehetőségével, nemcsak szerkezeti, de erkölcsi megújítás tekintetében is. Különösképpen, ha nem pusztán korlenyomat marad, hanem építészeti minősége hazai és nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó példává emeli a házat.

4.2. Korszerűsítés tervezésmélete

Ahhoz, hogy iskola-korszerűsítésről beszélhessünk, ismernünk kell a korszerű iskola működését, elvárásait, példáit. Külföldi és hazai szakirodalmunk is hihetetlen széleskörű ebben a témában. Erről a skáláról választottuk ki Jenev Lajos elméleti tevékenységét, aki a 20. századi iskolakutatás legjelentősebb magyar személyisége volt. 1965-ben UNESCO ösztöndíjasként nyolc hónapon keresztül lehetősége volt tanulmányozni Nyugat-Németország, Hollandia, Svédország, Finnország és Svájc iskolaépítészeti. Nevéhez fűződik az 1968-70 között megvalósult egyedülálló hazai komplex iskolakutatás, amelyhez hasonló kutatásra azóta sem került sor. Bár a nevelési központok kialakítása átítatta minden elméletét, elvitathatatlan szakmai tudását szeretnénk kiemelni, hiszen kortársa volt már az ötvenes években ózdi iskolánknak is, s élete végéig kitartó munkásságának eredményei napjaink iskolaépítészete számára is jó viszonyítási alap.

4.2.1. Megfelelni a 21. századi iskolaépítészet elvárásainak?

Jenev Lajos válasza a kérdésre, hogy miképpen lehet a meglévő igencsak előregedett iskolai épületállományt a mai pedagógiai, építészeti, szociális igényeknek megfeleltetni: „*El kell indítani egy jól szervezett rekonstrukciós folyamatot, amelyet viszonylag gyors ütemben kell megvalósítani.*”³⁰ Bár a beszélgetés már több, mint egy évtizede került rögzítésre, az éppen

³⁰ Jenev 2014. 7.p.

annyira aktuális kérdésre feltehetőleg a válasz is éppannyira megállja ma is a helyét. Jeney szerint legfontosabb a differenciált terek létrehozása, melyet „térkincsnek” nevez. Már a hatvanas években is találunk utalást hasonló igényekre, de éppúgy a mai iskolaépítészetben is alapelvnek minősül, hogy az épület alkalmas legyen a nagycsoportos munkára, kiscsoportos foglalkozásokra vagy éppen egyéni fejlesztésre. Erre két eltérő megvalósítást ismertet Jeney: „*ha mozgatható, hangszigetelt válaszfalakkal egyik pillanatról a másikra egy térből kettőt hozunk létre, s ha kell, bármikor nagy terekké alakíthatjuk (...) De úgy is megoldható a változatos térigények kielégítése, hogy különböző méretű, vakolt falú tereket építünk, s ezekhez szervezzük meg a térbe illő tevékenységeket.*”³¹ Ez utóbbi eset kisebb flexibilitást nyújt, komoly szervezést és felkészültséget igényel a tantestület részéről. Svédországban a hatvanas években alapelv, hogy a tanulók legalább három évig ugyanabban a térben tanuljanak, hogy abban minél inkább otthonosan, sőt otthon érezzék magukat. Ezt a tényezőt sem szabad szem elől téveszteni, amikor flexibilitásról beszélünk.

4.2.2. Régi iskolaépületek sorsa

Az iskolakutatás legnagyobb magyar szakértője szerint minden magyar iskolaépületet lehet rekonstruálni, a kérdés az, hogy megéri-e. Ám úgy véli, ha orvosolják az előregedéssel bekövetkezett károsodásokat, akkor rendelkezésre áll egy kész ház, amelyet új tereivel fel lehet használni. Ezek az új terek egyrészt a meglévők átalakításából születhetnek, illetve bővítésből. A nevelési központok kapcsán említi, hogy rekonstrukciók esetén törvényszerűen a meglévő, átalakított épülettömegekbe kerülhetnek az egyszerűen kialakítható funkcionális egységek (pl. általános oktatási egységek, osztálytermek), míg a bővített új tömegekben alakíthatóak ki az eszközigenyes funkcionális egységek (pl. szaktermek, könyvtár). Az alaprajzi rendszerek kapcsán – érthető módon – a közép- és oldalfolyosós rendszereket nehezen használhatónak titulálja. Bár az építőipari lobbis új iskolák építéséért harcolt, amikor dönteni kellett a régi iskolák sorsáról, Nyugat-Európában mégis győzött az építészek akarata és a józan ész, s komoly rekonstrukciós program mellett döntöttek.

4.3. Külföldi iskolatervezési elvek és rekonstrukciós példák

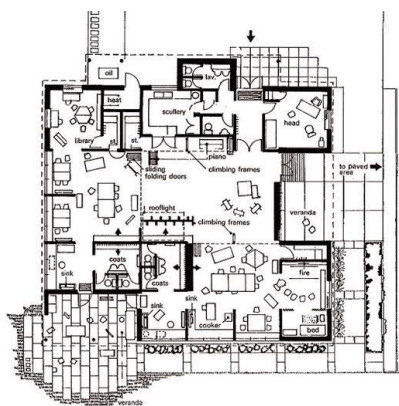
Külföldre tekintve nem csak az iskolaépítészetet, hanem az azt alakító elveket is érdemes tanulmányozni. Ezzel a céllal utaztak külföldre kiváltságos építészeink az UNESCO ösztöndíj keretében. Bár egy-egy irányvonal vagy alaprajzi elrendezés az országra és annak oktatására egyedi lehet, a közös elv, amely összeköti őket a flexibilitás.

Nagy-Britanniában (Magyarországgal ellentétben) az osztályterem megszűnt az elemi iskola alapegysége lenni. A gyerekek nem osztályokként, hanem csoportokban dolgoznak egy-egy feladaton, ezáltal létrejönnek “tantermek a tantermeken belül”. A tantermekben nagyon sokfajta tevékenység folyik, ezért annak megfelelően nagyoknak kell lennie ezen sok-csoportos munkák befogadására. Mivel a tanítás és a munka nem egy teremhez kötődik, az egész iskolát (beleértve

³¹ Uo. 7.p.

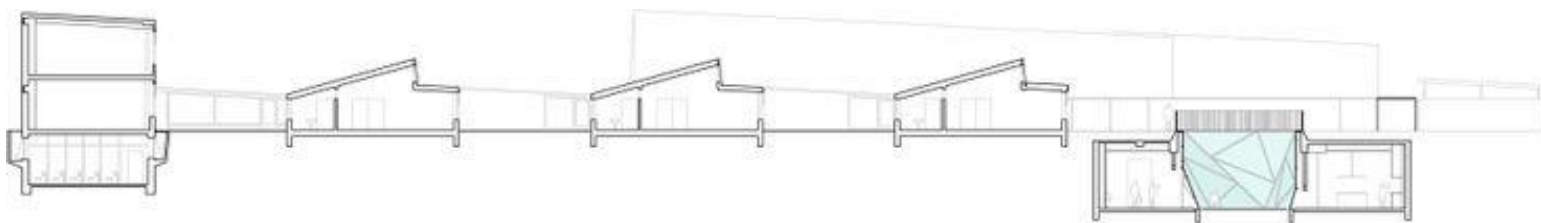
akár a folyosókat is) és annak külső tereit használják oktatásra. Ebből következik, hogy az egész iskola egyetlen oktatási egységet képez, ahol mindenütt folyik az oktatás, nem oktatási és oktatáson kívüli terekből áll csupán.

Látogatásuk során levonható legfőbb tanulság, hogy a megfelelő iskola több mint osztályterem egyszerű sora. Akár egy hazai iskolára is vetíthető példa a Fimmere-i iskola Oxfordshire-ben, mely 1959-ben hagyományos építési módon épült. Az 50 fős iskolában a tantermeket megszüntették majd egy sor kisebb helységet hoztak létre (könyvtár, dolgozószoba, műhely, társalgó), miközben a folyosórendszert a minimumra csökkentették. Az elv jónak bizonyult, már felépített és felépítendő iskola is átvette.

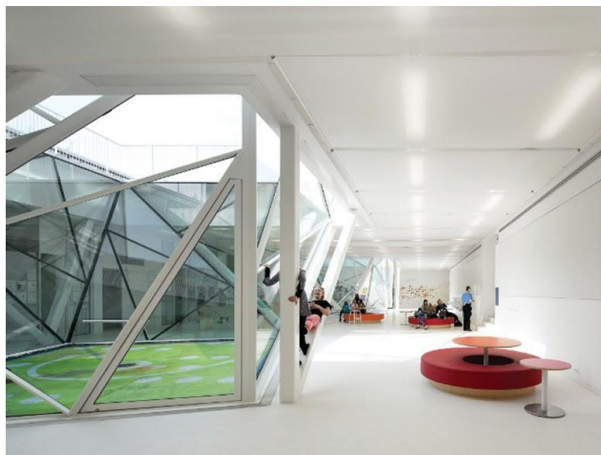
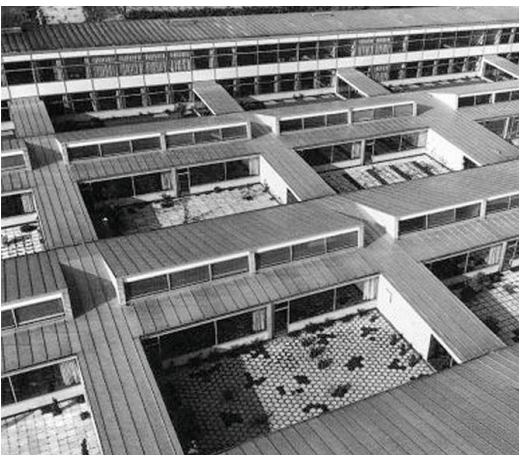

11-12.kép: Fimmere-i iskola alaprajza és külső képe

A skandináv országok felé tekintve említést érdemel a dániai Munkegaard iskola, melynek gondolatát Szrogh György alapul vette dunavarsányi iskolájánál. Építésze, Arne Jacobsen pedig az angol egyemeletes iskolákból inspirálódott. Célkitűzése volt, hogy egy nagy létszámú iskolát hozzon létre úgy, hogy a gyerekek közben a kislétszámú iskola előnyeit élvezhessék. Egy pavilonos rendszerű, kertkapcsolatos, gyermekbarát iskolát tervezett. A szükséges megvilágítást a ferdetetők fűrészfogai adták. Az épületet 1996-ban védelem alá helyezték, a modern értékvédelmének célpontja és “áldozata” lett. A Dorte Mandrup építészirodának azonban sikerült megtalálni a módját, hogyan lehet megőrizni s közben átörökíteni a jelenkor számára ezt a nívós épületet.

13. kép: Munkegaard iskola Koppenhágában. Dorte Mandrup-féle rekonstrukció keresztmetszetben

14-16. kép: *Balra*:Az iskola eredeti látképe. Építész: Arne Jacobsen. *Középen*: A felújítás utáni alapincézett közösségi tér. Régi iskolaudvar az új átriummal.

Az osztálytermi rész és a lakóegységek között húzódó tágas udvar alapincézésével többfunkciós közösségi teret hoztak létre, amelyet helyenként bevilágító átriumokkal nyitottak meg. Így megmaradt a gyermeknevelés számára kiemelt fontosságú udvar is, de nagy kiterjedésű zárt közösségi térrel is gazdagodott az iskola. A kezdetől flexibilis épületet így még rugalmasabbá alakították.

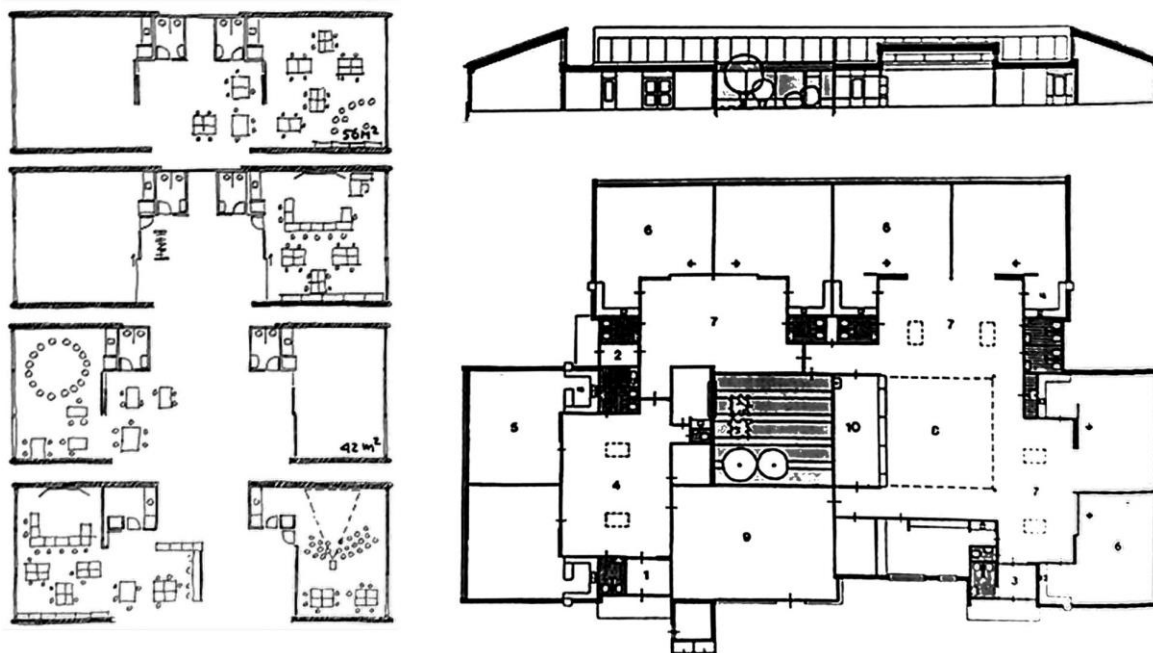
Ezek az országok példáikkal igazolják, hogy megfelelő építész attitűd mellett kis beavatkozásokkal lehet a mai kor elvárásainak megfelelni. S bár mindig is előttünk jártak oktatáspolitikájukkal és iskolaépítészetükkel, pozitív példájukat hazánkban is érdemes szem előtt tartani.

4.4. Víziók

Az ózdi iskola esetében kutatásunkat és meglátásainkat alapul véve néhány javaslatot kívánunk tenni az iskola tereinek, légkörének megújítására. Vizsgáljuk, miként tudja ma megállni a helyét egy oldalfolyosós, cellás rendszerű iskola, amelynek se aulája, se díszterme, gyülekezésre csak az udvar illetve a tornaterem áll rendelkezésre. Dolgozatunk egy esetleges tervezési feladatot megalapozó tanulmány, így a javaslatok megvalósíthatósága, széleskörű elemzése nem képezi tanulmányunk részét. Tisztában vagyunk vele, hogy ha felújításra sor is kerülne, a mai épületszerkezeti követelmények kielégítése hatalmas összeget követelne, s lehet, hogy az épület karakterének elvesztését is maga után vonná.

Az iskola legnagyobb hiányossága talán a közösségi tér hiánya. Oldalfolyosós rendszer lévén ennek kialakítása nem könnyű feladat. Ám a jelentős létszám csökkenés tanterem üresedéssel is járt, így lehetséges egyes tantermek funkcióváltása. Folyosó felé történő megnyitásuk, s az ezáltal kialakuló térbővületek bizonyos mértékben képesek az zsibongó szerepét betölteni. Ez persze nem biztosít egy, az egész iskola számára alkalmas gyülekezőhelyet, de emeletenként az alsó- és felső tagozatosok külön közösségi terévé válhat, s alternatíva lehet a szünetek udvaron töltésére például rossz idő esetén.

Kiemelten fontos lenne az iskola számára differenciált tanulóterek kialakítása. Főként, ha figyelembe vesszük a speciális igényű, hátrányos helyzetű tanulók nagy hányadát. Erre egy ilyen cellás rendszerű iskola a jelen térszerkezetével nem alkalmas. Ám ha az előző javaslatot továbbgondoljuk, s a folyosó térbövéletei felé a tantermek is megnyithatóak (például mobil válaszfalakkal), akkor könnyen lehet a nagycsoportos elméleti oktatásról kis csoportokra bontott tapasztalati oktatásra váltani. Jó példa lehet erre a már említett oxfordshire-i iskola, de hasonló működésű általános iskola elméletével találkozhatunk Hollandiában az 1980-as években. 1985 nyarán ugyanis új iskolatörvény született, melynek fontos célkitűzése többek között a gyerekek egyéni fejlődésének elősegítése volt. Megszüntették a merev osztálytermes beosztást, helyette nívó-csoportokba sorolták őket, így nem kellett “leülnék” az egy “osztály” évi programját, ha előrébb vagy éppen hátrébb tartott egy “osztály” nívójához képest. A tantárgyakat két részben sajátították el: a tanító ismeretátadása 25-30 tanuló számára (instrukció) illetve az ismeret feldolgozása 6-8 fős kiscsoportokban. Mit eredményezett mindez az iskolaépítészetben?

17. kép: *Balra*: Használati flexibilitás: két lezárható csoportterem között olyan többcélú tér van, melyet dokumentációs központként, önálló forrás-használatra, illetve ismeretfeldolgozásra lehet berendezni. *Jobbra*: 1974-es holland iskola prototípus alaprajza

Legfontosabb eredményként megszűntek a merev, folyosó mentén felfűzött zárt osztálytermek. Helyettük életkor-csoportonként 42-45m² területű csoport-termeket hoztak létre, ahol az instrukciók hangzottak el, de ezt követően a csoport-termet a hozzá csatlakozó terekkel össze lehetett vonni. Így az életkor-csoport 6-8 fős nívócsoportokra tudott alakulni. Ehhez minimálisan 60-65 m²-re volt szükség. Az iskola terei egyfajta összefüggő térszövet kialakítására voltak alkalmasak.

Az iskolaudvar kiváló pozícióját már ismertettük, használati értékét tovább növelné, ha átmeneti terekkel is kapcsolódni tudna az épülethez. Ennek nehézsége, hogy az általános iskolai szárnyban a magaspöldszinten az igazgatási egységek kaptak helyet, így udvar kapcsolat a tantermekkel közvetlenül nem alakítható ki.

Apró beavatkozással lehetséges lenne a folyosók jelenleg viseltes hangulatát korszerűvé, gyermekközpontúvá varázsolni. Az eredeti folyosó bútorozás megtartásával, annak tartalommal való megtöltésével egyfajta „interaktív teret” lehetne kialakítani. Rajzfelületek létrehozásával, mágnesfesték elhelyezésével és hasonlókkal a gyermekek maguk is alakíthatnák az iskola arculatát.

Úgy gondoljuk, hogy építészként fontos a térség és az iskola szociális mikrokörnyezetével is foglalkoznunk. Éppen ezért nem hunyhatunk szemet a jelentős munkanélküliség és az elnéptelenedés problémaköre fölött, amely a helyi társadalmat átszövi. A képzetlenségből adódó munkanélküliség kezelését tenné lehetővé a felnőttképzés integrálása az általános iskola rendelkezésre álló épületébe. Ezáltal növekedhetne az iskola kihasználtsága, mely a lecsökkent diákszám miatt különösen fontos lenne. Ezek a funkciók helyet találhatnának az udvaron található megüresedett szárnyakban, például a használaton kívüli kazánház épületében vagy a fejlesztőszobákban. Természetesen ezek átalakítás nélkül nem alkalmasak az említett feladatok betöltésére. Az iskola területéből adódóan tehát sok potenciállal rendelkezik, a flexibilitás megteremtésével optimálisabb helykihasználásra tehet szert, amelyből mind az iskola tanulói és dolgozói mind pedig az ezáltal az iskolába szervezhető egyéb foglalkozások résztvevői profitálhatnak.

V. ÖSSZEGZÉS

Az épület már építésének idején bizonyos szempontból korszerűtlennek számított a világban kialakulóban lévő pedagógiai elvekhez. Az iskola alaprajzi rendszerének egyszerűsége, a közös tér hiánya lehetett gazdaságossági megfontolás vagy akár a tervezés és építés sürgetéséből kialakult egyszerűsítés. Az iskola egy újonnan épült lakónegyed égető szükségéit elégítette ki, eleinte a kapacitását messzemenően túlhaladva, míg napjainkban alulhasznosítva. Már a létrejötte idején is hazai tervezők próbálták külföldi tapasztalataikat rendszerezve az itthoni pedagógiai-iskolaépítési rendszert felülvizsgálva fejlődési javaslatokat tenni, azonban ezek a már máshol is jól bevált elvek hazánkban a mai napig nem tudtak gyökeret verni. Vajon mi állja útját ma az iskolák korszerűsítésének? Az egyre idejétmúltabb iskolaépületek vagy a hasonlóan visszamaradottnak mondható oktatási elvek?

Hisszük, hogy az oktatás, mint a társadalmi fejlődés alappillére az építészeti szerepvállalásnak is szerves részét képezi, ezért tartjuk fontosnak dolgozatunk témaválasztását. Az ismertetett épület csak egy kiragadott példája a korabeli számtalan értékes iskolának, melyek hasonló sorsra ítéltettek, ezért egyre sürgetőbb ezen élettartamuk vége felé járó épületek megőrzése mielőtt visszafordíthatatlanul elöregednek szerkezeteik.

Bízunk benne, hogy tanulmányunk inspirációjává lehet további, a témában végzett kutatásnak, vagy a konkrét épületet célzó tervezési munkának.

VI. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Egri Zoltán - Reischl Péter - Zólyomi Alfonz: Iskolaépületek. Bp., Műszaki Kvk. 1964.
- Jeney Lajos: Építészet, közösségi művelődés, iskola, nevelési központok: összegyűjtött tanulmányok. Bp., Általános Művelődési Központok Országok Egyesülete. 2014.
- Dobosy László: Oktatási és közművelődési intézmények Ózdon 1979-1986. 1987.
- Kiss István – Jeney Lajos szerk.: Iskolaépítési kutatás. Budapest 1968.
- Évek, művek, alkotók. szerk.: Schéry Gábor. Bp., Építésügyi Tájékoztatási Központ. 1995.
- KÖZTI 66. Szerk.: Ferkai András, Rubóczky Erzsébet. Bp., Vince. 2015.
- A magyar tervezőirodák története. Szerk.:Schéry Gábor. Bp., Építésügyi Tájékoztatási Központ. 2001.
- “Hatvanas évek” Magyarországon. Szerk.: Rainer M. János. Bp., 1956-os Intézet. 2004.
- Bonta János: A magyar építészet egy kortárs szemével. Bp., Terc. 2008.
- Tervezési irányelvek. Építésügyi Minisztérium. Magyar népköztársasági országos irányelvek 2-3. Bp., Műszaki Kvk., 1955-1956.
- Művelődésügyi títustervek katalógusa, 1962. Művelődési Minisztérium. Bp., Felsőoktatási Jegyzetellátó, 1962.
- Művelődésügyi títustervek katalógusa, 1965. Szerk.: Máriás János, Székely Ferenc, Zólyolmi Alfonz. Bp., Felsőoktatási Jegyzetellátó. 1965.
- Fiedler, Florian: Konservierung der Moderne? München, Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege. 1998.
- Szrogh György: Szrogh György. Bp., Kijárat. 1999.
- Zalaváry Lajos: Zalaváry Lajos. Bp., Kijárat. 2002.
- Jánossy György építőművész, 1923-1998. Szerk.: Ferkai András. Bp., 6 Bt. 2001.
- Ferkai András: Farkasdy Zoltán építésze. Bp., HAP Tervezőiroda Kft. 2014.
- Ferkai András: Úr vagy megélt tér. Bp., Terc. 2003.
- Dobosy László: Ózd. Bp., CEBA. 2001.
- Jeney Lajos: Educational buildings on Hungary. Bp., OOK-TTI. 1987.
- Lantos Edit: 1945 utáni iskolatervezés Magyarországon. Títustervek és egyedi épületek. In: Művészettörténeti Értesítő 63 (2014)373-396. p.
- Kiss István: Iskolaépítés Nagybritanniában. In: Kiss–Jeney 1968, 139–281.p.
- Ferkai András: Negyven év magyar építésze. In: Magyar Építőművészet 33. 1985/2, 22-27.p.
- Kismarty-Lechner Kamill: A II. világháború utáni iskolaépítészet néhány adata. In: Magyar Építőművészet 35. 1987/3, 25-28.p.

Polgár Kornél: Alapfokú iskolák Hollandiában. In: Magyar Építőművészet 1987/3.sz. 58-60.p.

Egri Zoltán - Zempléni Antal - Zólyomi Alfonz: Az általános iskolai kötelező oktatás és iskolaépítésünk fejlődése. In: Magyar Építőművészet. 1955/7-8.sz. 214-217.p.

Miskolczi László: Előregyártás, típustervezés, építőművészet. In: Magyar Építőművészet. 1955/7-8.sz. 194-195.p.

Szabó Iván: Az iskolaépítésről. In: Magyar Építőművészet. 1955/9-10. sz. 298.p.

VII. KÉPEK FORRÁSA

1.kép: Árpád Vezér Általános Művelődési Központ története 1959-2009

2-3.kép: Egri Zoltán - Zempléni Antal - Zólyomi Alfonz: Az általános iskolai kötelező oktatás és iskolaépítésünk fejlődése. In: Magyar Építőművészet. 1955/7-8.sz. 214-217.p.

4.kép: <https://www.flickr.com/photos/seier/5853017528>
<https://www.flickr.com/photos/seier/27103890154/>
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dronningeg%C3%A5rden_-_facade.jpg
<https://hu.pinterest.com/pin/88946161369670088/>

5. kép: Zalaváry Lajos: Zalaváry Lajos. Bp., Kijárat. 2002.

6. kép: Zalaváry Lajos: Zalaváry Lajos. Bp., Kijárat. 2002.

7. kép: KÖZTI 66. Szerk.: Ferkai András, Rubóczky Erzsébet. Bp., Vince. 2015.

8. kép: Kismarty-Lechner Kamill: A II. világháború utáni iskolaépítészet néhány adata. In: Magyar Építőművészet

<http://fober.hu/galeria/galeria-retro/>

9. kép: Évek, művek, alkotók. szerk.: Schéry Gábor. Bp., Építésügyi Tájékoztatási Központ. 1995.

<http://egykor.hu/images/2010/original/ozd-ozdi-aruhaz-.jpg>

10. kép: Bonta János: A magyar építészet egy kortárs szemével. Bp., Terc. 2008.

11. kép: http://shelswellparishes.info/finmere/finmerehistory/history/schools/new_school.htm

12.kép: http://shelswellparishes.info/finmere/finmerehistory/history/schools/new_school.htm

13. kép: <https://www.metalocus.es/en/news/munkegaard-school-dorte-mandrup-arkitekter>

14.kép: <https://theredlist.com/wiki-2-19-879-605-693-view-jacobsen-arne-profile-jacobsen-arne-munkegaard-school-copenhagen-denmark.html>

15. kép: <http://adammork.dk/works/#Dorte-Mandrup/49-Munkegaardsskolen>

16. kép: <http://www.dortemandrup.dk/work/munkegaard-school-gentofte>

17. kép: Polgár Kornél: Alapfokú iskolák Hollandiában. In: Magyar Építőművészet

A további képek és ábrák saját készítésűek